

**YUNAN BASININA YANSIDIĞI ŞEKLİYLE,
ATINA İLE İSTANBUL RUM BAŞPİSKOPOSLARI
ARASINDAKİ YÖNETİM KRİZİ,
“EVRENSELLİK” VE TÜRKİYE**

*Yrd. Doç. Dr. Turgay CİN**

Özet

Bu makalede, Yunanistan Basınında İstanbul Rum Başpiskoposu ile ilgili Yunanca yazılar Türkçeye tercüme edilerek ve konuya ilişkin bazı görüşler ve yorumlar da eklenerek, 2004 yılında Yunanistan basınında İstanbul Rum Başpiskoposunun nasıl algılandığı anlatılmaya çalışılacaktır. Ortodoks Hıristiyan Kiliselerinin idari yapısı konusunda Yunanlı yazarların görüşleri ve Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği süreci çerçevesinde Yunanlıların ulaşmak istedikleri hedefler bazı Yunanlı yazarların dilinden ne yapmak istediklerinin anlaşılması önemlidir diye düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: İstanbul Rum Başpiskoposu, Patrik, evrensellik (ekümeniklik), Yeni Roma, Batı Trakya, Batı Trakya'daki Müftüler, Türkiye, İstanbul Rumları, Patrik ve Patrikhane kime hizmet etmektedir, en yakın kültürel, siyasi ve tarihi ilişkide kimle bulunmaktadır, Yunanistan Kilisesi, Menteşe Adaları Kilisesi, Girit Adası Kilisesi.

GİRİŞ

İstanbul Rum Başpiskoposluğu'nun¹ Yunanlıların ve Rumların deyimi ile “Fener Patrikhanesi” veya “İstanbul Evrensel Patrikhanesi” veya “İstanbul

* Ege Üniversitesi İİBF. Uluslararası İlişkiler Bölümü Devletler Hukuku Anabilim Dalı Başkanı. E-posta: turgay.cin@ege.edu.tr. Kişisel Web Sayfası: <http://bornova.ege.edu.tr/~cin>

¹ “Patrik veya Patrikhane” demekten kaçınmamızın sebebi, İstanbul'da Osmanlı döneminde Patrikhane'nin olmasıdır. Ayrıca o dönemde Osmanlı Devletinde Halife de vardı.

Başpiskoposu Yeni Roma ve Ekümenik Patrikhane'nin, kendi idari yetkisine bağlı olduğunu iddia ettiği kiliseler şunlardır: İngiltere Başpiskoposluğu ve Batı Avrupa, İrlanda, Malta Eksarhlığı, Fransa Başpiskoposluğu ve Liberya Körfezi Eksarhlığı, İspanya Başpiskoposluğu ve Portekiz Eksarhlığı, Yarı Bağımsız Girit Kilisesi, Menteşe Adaları Metropolitliği (Despotluğu), "Yeni Ülkeler" olarak anılan Kuzey Yunanistan Metropolitlikleri (Despotlukları), Aynaroz bölgesindeki bazı manastırları, Finlandiya Bağımsız Kilisesi². Bunların çoğu bugünkü Avrupa Birliği sınırları içinde olup, ayrıca Amerika Başpiskoposluğu da vardır.

Bilindiği üzere Halifelik kaldırıldı. Diğer taraftan buna paralel olarak Patrikhane de 1923 Lozan Barış Konferansında Atatürk tarafından Türkiye'den gönderilmek istendi. "Patrikhanenin" İstanbul'da kalma koşulu idari ve siyasi yetkilerinden arındırılmış, bırakmış olarak ve İstanbul'daki Ortodoks Hıristiyan gayri Müslimlerin ("Rumların") sadece dini, ruhani, ilâhi meseleleri ile ilgilenmektir. Oysa, Kilisenin dini örgütlenmesi, idari yapılanması ile ilgilenmek, dini (ilâhi, ruhani) meselelerle ilgilenmenin dışındadır. Eğer bir Başpiskoposluğun kiliseler üzerinde geniş bir "idari" yetkisi varsa, Patriklik sıfatını kazanır. Eğer bir Patriğin geniş idari yetkisi yoksa, çok sınırlı idari yetkisi varsa Başpiskopos sıfatına sahip olur ve sadece dini (ruhani, ilâhi) meselelerle iştigal eder. Osmanlı dönemindeki Patriğin idari ve siyasi yetkileri, imtiyazları 1923 Lozan Barış Konferansında ortadan kaldırıldığından, "İstanbul Rum Patriği veya Fener Rum Patriği, Evrensel Patrik" terimlerinin kullanılması yerinde değildir, hatalıdır. Çünkü, "Patrik veya Patrikhane, Evrensel Patrikhane" terimleri tercih edilip kullanılmaya devam edilirse, üstü kapalı olarak, İstanbul Başpiskoposunun "idari ve siyasi" yetkileri –Lozan Konferansında kabul edilmeyenler- tanınmış olur ve bu da "Patriklik ve Patrikhane" statüsünün hukuken tanınması anlamına gelir ki, ardından da "Evrenselliğin" hukuken tanınması talepleri ile karşılaşılır. Aynen bugün olduğu gibi. Diğer taraftan, öteden beri Türkiye tarafından hukuken tanınmasa da fiili olarak Evrensel Patrik –Evrensel Patrikhane- unvanları Rumlar, Yunanlılar ve Batılılar tarafından kullanıla gelmektedir. Burada devletler hukuku bakımından önemli olan nokta Türkiye'nin resmen ve hukuken tanımamasıdır. Eğer tanınırsa, bu tanıma zamanla Türkiye bakımından çok ciddi, tehlikeli siyasi ve hukuki sonuçlar doğurabilir. Esasen Lozan Konferansından sonra, Atatürk'ün 1923 yılından 1930' a kadar "Patrik" terimini kullanmadığı, "Başpapaz" sözcüğü ile hitap ettiği görülür. Ayrıca bkz. **Cin, T.:** "İstanbul Rum Başpiskoposu ile Atina Başpiskoposunun Mücadeleleri ve Türkiye" İrfan Baştuğ Anısına Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 7, Özel Sayı 2005, s.447-472; **Cin, T.:** "Ekümenik Patrikhane Mi? Yoksa İstanbul Rum Başpiskoposluğu Mu?", HPD (Hukuki Perspektifler Dergisi) Sayı: 06, Mayıs 2006, s.194 vd.

² **Papathomas, Arch. G.:** Le Patriarcat Oecumenique de Constantinople (compris la Politeia monastique du Mont Athos) dans l'Europe unie, ed. Epektasis, Komotini 1998, s.142-147; **Kukulis, Th.:** Evropayiki Enosi & Ikumeniko Patriarhio (Avrupa Birliği ve Evrensel Patrikhane) 1991-2003, Kritiki Yayınevi, Atina 2004, s.77.

Rum ve Yunanlıların iddialarına göre, İstanbul Rum Başpiskoposluğu, Türkiye dışında kendisine idari yetki bakımından bağlı olan kiliselerin bulunması nedeniyle uluslararası bir sivil toplum örgütü niteliğindedir ve buldukları devletlerdeki iç hukuk mevzuatına göre, bu kiliselerin bazıları kamu hukuku tüzel kişiliğine, bazıları da özel hukuk tüzel kişiliğine sahiptir. İstanbul Rum Başpiskoposluğu, Türkiye dışındaki devletlerde bürolar ve eğitim kurumları açarak, ayrıca devletlerle hizmet ilişkileri kurmakta ve söz konusu devletlerdeki hukuki statüsünü ise, ilişkide bulunduğu o devletin ulusal hukuk düzeni belirlemektedir³. İstanbul Rum Başpiskoposluğu, diğer devletlerde bürolar ve eğitim kurumları açarak, ayrıca devletlerle hizmet ilişkileri kurarak, İstanbul Rum Başpiskoposluğuna uluslararası hukuk statüsü kazandırmaya çalışmaktadır.

Günümüzdeki uygulamalarda, uluslararası boyutta faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri, dört temel başlık altında toplanmaktadır. Bunlar:

- a- Ekonomik alanda faaliyet gösterenler,
- b- İnsancıl hukuk alanında faaliyet gösterenler,
- c- İnsan hakları alanında faaliyet gösterenler ve
- d- Dinle ilgili alanlarda faaliyet gösterenler, yani dini grupların faaliyetleridir.

Bu noktada, Rum ve Yunanlıların iddialarına göre, İstanbul Rum Başpiskoposluğunun faaliyetleri, dini grupların faaliyetleri alanına dahil edilmektedir. Diğer devletlerdeki uygulamaları ise Yunanlı yazar *Kukulis*; “Örnek olarak, dine hoşgörü gösterilen Yunanistan’da Evrensel Patrikhane, bina kiralaması veya diğer hukuksal işlemlerinde, kamu hukuku tüzel kişiliği statüsü çerçevesinde hareket etmektedir. Ancak bu durum bütün devletler bakımından geçerli değildir. Örneğin Belçika’da, Evrensel Patrikhanenin büroları vardır ve burada geçerli olan hukuki statü özel hukuk tüzel kişiliğidir. Almanya’da ise Kiliseler bakımından haklar ve yetkiler (hukuki bir tüzel kişilik) kazanılabilmesi için, Alman Medeni Yasasının kurallarının yerine getirilmesi gerekmektedir.”⁴ olarak ifade etmektedir.

³ **Valaku – Theodorudi, M.:** To Nomiko perigrana tu İkumeniku Patriarhiu sta plesia tis diethnus kinotitas (Uluslararası Camia Çerçevesinde Evrensel Patrikhanenin Hukuki Statüsünün Ana Hatları), Ant. Sakkula Yayınları, Atina-Selânik 2001, s.304-324; **Kukulis,** s.77.

⁴ **Kukulis,** s.78.

Yine Yunanlıların iddialarına göre, Rum ve Yunanlıların deyimiyle “Konstantinopolis Evrensel Patrikhanesi” asırlarca kendisine dini, siyasi, idari ve adli ayrıcalıkların tanınmış olduğu bir kurum olarak, uluslararası hukukun özünü oluşturmaktadır. 1923 tarihli Lozan Barış Andlaşmasıyla münhasıran dini yetkilerle sınırlandırılmasından sonra, bugün hâlâ “Patrikhanenin” siyasi ve idari anlamda uluslararası bir hukuk kurumu olup olmadığı konusunda tereddütler ve tartışmalar yaşanmaktadır. Bu konuda diğer bir görüş ise, “evrensel” ve dini yetkilerinin “geleneksel” olarak tanınmasından kaynaklanan, sınırlı oranda uluslararası hukuksal yeterliliğe sahip olup, olmaması sorunudur⁵.

Diğer taraftan yine bir başka Yunanlı yazar *Valaku - Theodorudi*'nin ifadesiyle; “Küçük Asya felâketi, 1923 tarihli Lozan Andlaşması, Evrensel Patrikhanenin Küçük Asya'daki cemaatinin mübadeleye tabi tutulmasıyla birlikte, Patrikhanenin çırılçıplak kalması ve özellikle de dönemin Patriği Konstantinos'un mübadeleye tabi tutulmak suretiyle sınır dışı edilmesinin ardından Evrensel Patrikhanenin yerinin Türkiye'de güvencesiz olması nedenleriyle sorun boyut değiştirmiştir.”⁶

İşte biz de bu çalışmamızda Atina ve Bütün Yunanistan Başpiskoposu ile İstanbul Rum Başpiskoposu arasında yaşanan idari yetki krizinin (sorunun, mücadelenin) 2004 yılında Yunan basınındaki yankılarını, Yunanca metinleri Türkçeye tercüme ederek, ortaya çıkacak yorum ve sonuçları irdeleyeceğiz.

A. KRİZİN BAŞLAMASI

Kuzey Yunanistan'daki “Yeni Ülkeler” adıyla anılan bölgelere atanacak Metropolitler (Despotlar) konusunda, İstanbul Rum Başpiskoposu ile Yunanistan Kilisesi arasında yaşanan kriz (mücadele, sorun) konusunda 25 Nisan 2004'deki Yunan televizyonlarının, radyolarının ana haber bültenleri ile 26 Nisan 2004 tarihli Yunan yazılı basınında konumuzla ilgili haberlerde, Yunanistan Kilisesi Başpiskoposu Hristodulos'un “Yeni Ülkeler” olarak

⁵ **Karikopulu, Hr.:** To diethnes kathestos tu İkumeniku Patriarhiu (Evrensel Patrikhanenin Uluslararası Hukuk Boyutu), Grigori Yayınları, Atina 1979, s.55-65; **Troyianu, S. N. – Leontaritu, V.:** Organosi ton Eklision ke diethnis shesis (Kilisenin Örgütlenişi ve Uluslararası İlişkiler), Ant. Sakkula Yayınları, Atina-Gümülceine 1997, s.51-53; **Kukulis,** s.79.

⁶ **Valaku – Theodorudi, M.:** Politikes ke sintagmatikes ptihes tu kathestotos ton Neon Horon (Yeni Ülkeler Statüsünün Siyasi ve Anayasal Boyutları), Epektasi Yayınları, Katerini 2003. s.33.

adlandırılan bölgelere atama yapılması amacıyla 26 Nisan 2004 tarihinde Kutsal Meclisi toplayacağı ve söz konusu toplantının Yunanistan Kilisesinin son 75 yıllık dönemdeki en önemli toplantı olacağı belirtilmektedir. Söz konusu haberlerde, Kutsal Meclis toplantısında, İstanbul Rum Başpiskoposu Vartholomeos (Bartholomeos) taraftarı üyeler ile Yunanistan Kilisesi Başpiskoposu Hristodulos taraftarı üyeler arasında ciddi tartışmaların yaşanması ihtimalinden bahsedilmektedir. Bu arada, Yanya ve Zakynthos Metropolitleri, İstanbul Rum Başpiskoposunun onayı alınmadan “Yeni Ülkelere” yapılacak olan atamaları kabul etmeyeceklerini açıklamış bulunmaktadırlar.

Diğer taraftan Başpiskopos Vartholomeos, Yunanistan Kilisesinin yapacağı emrivaki atamaları kabul etmeyeceğini, hatta Atina ve Bütün Yunanistan Kilisesinin başı olan Başpiskopos Hristodulos ile her türlü dini ve idari ilişkiyi koparacağını yazılı olarak bildirdiği ve bu konuda İstanbul’daki Yunanistan Başkonsolosuna da bilgi verdiği, yazılı ve sözlü basında yer almaktadır.

Konuya ilişkin olarak, 28 Nisan 2004 tarihli Rodos’ta yayınlanan *Proodos Gazetesinde*⁷; “Hristodulos ile Vartholomeos Arasında Savaş İlan Edildi, Patrikhanenin Tehditleri” başlığını taşıyan metnin Türkçe’ye çevirisi aşağıdaki gibidir:

“Yunanistan Başpiskoposu Hristodulos’un, Kuzey Yunanistan’da yer alan ve ‘Yeni Ülkeler’ olarak anılan yerlere dört yeni Metropolit atanması ile ilgili kararı, Yunanistan Kilisesi ile Evrensel Patrikhane ilişkilerini çok gergin bir noktaya getirmiştir. Patrikhane Kutsal Meclisi Sekreterliğine bu konuda henüz herhangi bir resmi bilgi ulaşmamıştır. Ancak yukarıda sözü edilen son atamalar ve Patrikhanenin 01.12.2003, 30.03.2004, 20.04.2004 ve 25.04.2004 tarihli mektuplarına şimdiye kadar cevap alamaması, iki taraf arasındaki gerginliği iyice tırmandırmıştır. Fener Patrikhanesindeki çevreler, ‘Yeni Ülkeler’ diye adlandırılan Metropolitliklere yapılan atamalarda izlenilmesi gereken usulün izlenilmediğini ve olayların, iki Kilise arasında baş gösteren krizin giderilmesi için gayret gösterdiğini söyleyen Yunanistan Başpiskoposunun ‘düşüncesiz bir güç gösterisine’ dönüştüğünü ifade etmektedirler. Fener Patrikhanesindeki çevreler ayrıca, iki taraf arasında krizin meydana gelmesinde haberleri saptırarak veren Atina basınının da payı bulunduğunu üzüntü ile belirtmektedirler.

⁷ Proodos Gazetesi, Rodos’ta Yunanca olarak yayınlanan sol ve PASOK yanlısı günlük, 3.500 tirajlı yerel bir gazetedir.

“Öteden beri süregelen krizi ve son gelişmeleri değerlendirmek üzere Fener Patrikhanesi Cuma günü, 30 Nisan 2004 tarihinde İstanbul’da geniş kapsamlı bir Kutsal Meclis toplantısı düzenleyecektir. Bu toplantıya Menteşe adaları, Girit, Avrupa, Kore ve Amerika’daki Başpiskopos ve Metropolitler de davet edilmişlerdir.”

27 Nisan 2004 tarihli *Eleftherotipia Gazetesinin*⁸: “Üzücü ve Din Adamlarına Yakışmayan Olaylar” başlıklı yazısında Atina Başpiskoposluğu Kutsal Meclisindeki bölünmüşlük ve gruplaşmalar hakkındaki düşünceler aşağıdaki gibi anlatılmaktadır:

“Atina ve Bütün Yunanistan Başpiskoposluğu Kutsal Meclisinin tayinleri için yaptığı dünkü toplantıda yaşanan olaylar, Yunan Kilisesini onurlandırmıyor. Bu olayların başlıca sorumlusu da Başpiskopostur. Hristodulos, Meclisi bölmeyi başardı; Kutsal Meclise katılan Metropolitlerin bir bölümü Evrensel Patrik Vartholomeos’tan yana tavır takınırlarken, diğer bir kısım de Başpiskopos Hristodulos’un yanında yer aldı. Metropolitlerin tayin edilme biçimini Kiliseye karşı darbe sayanların, tayinlere karşı gelmeleri ve bu arada Fener Patrikhanesinin genişletilmiş Kutsal Meclis toplantısı yapma kararı alması, Patrik ile Atina Başpiskoposu arasındaki sürtüşmelerin artmasına neden oldu. Çoğu Metropolitin karşı gelmesine rağmen, Atina Başpiskoposu yine sınır tanımayan hırsı -Atina Başpiskoposu hırsının sınırsız olduğunu çok kez göstermiştir- ile yetkisi dışındaki siyasi ve dini konulara karışarak, aşırı davranışlarda bulundu. Kimlik cüzdanlarındaki din hanesinin yer alması önerisi ile devlet işlerine karışmaya yeltenerek kurum, kanun ve Anayasayı tanımadığını gösterdi. Siyasi destek kazanabilmek için parti lideri rolüne bile büründü. Yeni Demokrasi Partisine⁹ (YDP) oy kazandırmak amacıyla kimliklerde din hanesinin yer alıp almaması konusunda Kilisenin referandum önerisinin altına imza atarak, Atina Başpiskoposunun bu şekilde hareket etmesine olanak tanımış oldu. Böylesine bir destek aldıktan sonra, Hristodulos öyle bir havalara girdi ki, kimlik cüzdanlarındaki din hanesinin boş bırakılması konusu ile ortalığı karıştırdıktan sonra şimdi de Yunanistan Kilisesi ile Evrensel Patrikhane arasındaki ilişkilerde kriz yaratmaya çalışıyor. Dünkü toplantıya 71 Metropolitin katılması, 5 Metropolitin katılmayı reddetmesi ve toplantıya katılanların tayinler için yapılan oylamada ikiye

⁸ Eleftherotipia Gazetesi: Atina’da Yunanca olarak yayınlanan sol eğilimli bir gazetedir.

⁹ Yeni Demokrasi Partisi (YDP) 7 Mart 2004 tarihinde yapılan genel seçimleri kazanan ve bugün (2005) iktidarda olan parti.

bölünmeleri Kilise içindeki gergin ortamı yansıtmaktadır. Oylama sırasında 35 Metropolit tayinlere ‘evet’, 23’ü ‘hayır’, 8’i çekimser oy kullandı, 5 Metropolit de görüş ileri sürmek istemedi. Dedeoğaç Metropoliti Anthimos’un Selânik Metropoliti tayin edilmesi için yapılan oylamada ise ‘güç dengesi’ değişti, 66 Metropolitten 49’u olumlu oy kullandı. Bu garip ve çelişkili durum ve Metropolitlerin arenayı hatırlatan bir yöntemle konuşmaları, Hristodulos’un başını çektiği Yunan Kilisesi içinde kriz yaşandığını göstermektedir. Kilise içinde yaşanan bu olaylar kamuoyunda üzüntü yaratmaktadır. Bu arada devlet şu ya da bu tarafı tutarak bu krize karışmamalıdır. Böylece kriz, Kilise içinde kalacaktır.”

2 Mayıs 2004 tarihli *Eleftherotipia Gazetesi*’nde yer alan “Çarpışmalar ve İttifaklar” başlıklı başmakalenin çevirisi aynen aşağıdaki gibidir:

“Atina Başpiskoposu Hristodulos aleyhindeki yaptırım ve Hristodulos’un davranışını çok sert eleştirilerle nitelendiren Patrikhanedeki genişletilmiş Meclisin kararı, ciddi bir sorunu ortaya çıkarıyor. Din ile ilgili görüşleri ne olursa olsun, bu sorunun çözüme bağlanması halkı yakından ilgilendiriyor. Sorunun iki boyutu var: Biri, iki kilise arasındaki ilişkilerle, diğeri de kilise ile devlet arasındaki ilişkilerle ilgilidir. Kilise içindeki ilişki, hiyerarşik bir ilişkidir. Patrikhane Meclisi, Atina Başpiskoposunun tavrını Kilise kanunlarına aykırı bulduğuna karar verdi. Vatandaş, bu olayı tespit etmeye çalışıyor ve Atina Başpiskoposu, Kilise düzenine göre, Patrikhaneye uyum sağlarsa acaba daha mı iyi olur? diye düşünüyor. İlginç olan, Kilise ile devlet arasındaki ilişkidir. Patrikhane Meclisi, hükümetten, Kuzey Yunanistan’daki Metropolitliklere Yunan Kilisesi tarafından yapılan tayinlerin devlet tarafından onaylanmamasını istedi. Başpiskopos, aleyhindeki yaptırımdan sonra, anayasaya uyum sağlamış olmasından söz etti. Bu durumda devlet ne yapmalı? Anayasal düzeyde, iki farklı görüş çarpışmaktadır: Atina Başpiskoposu, aleyhinde yaptırıma yol açan kanun anayasal düzeydedir ve birinci görüşe göre onaylanamaz, ikinci görüşe göre ise, onaylanabilir. Ancak, Atina Başpiskoposunun dediği gibi, anayasaya ve kanunlara uyum sağlamış olduğu yönündeki kendi görüşü asılsızdır. Çünkü anayasa, Patrikhanenin öne sürdüğü Kilise düzenine ve Kutsal Meclis kararına göre hareket edilmesini zorunlu kılmasa da, tam olarak uygulanmasını engellemiyor.

“Sorunu aslında Hristodulos yarattı; kimlik cüzdanlarındaki din hanesinin boş bırakılması (dinin yazılıp, yazılmaması) konusunda devlet ile sürtüştü, Yeni Demokrasi Partisi (YDP) tarafından desteklenerek, anayasa

aleyhinde tezler savundu; şimdi Patrik ile sürtüşüyor. Sürtüşmeye son verilmesi Hristodulos'un elinde; Kilisenin düzenine uyum sağlaması gerekir. Atina Başpiskoposu ısrar etmeye devam ederse, Patrik ile sürekli olarak yoğunlaşacak olan sürtüşmesinde YDP ona yardımcı olmamalı.”

B. ATAMALAR KONUSUNDA VARTHOLOMEOS'UN TEPKİSİ

Yunanistan Kilisesi tarafından yapılan atamalarla ilgili olarak, İstanbul Rum Başpiskoposluğunun tepkileri, 28 Nisan 2004 tarihli *Eleftheros Tipos Gazetesi*'nde¹⁰ yer alan haberdeki gibidir:

“Yunanistan Kilisesi ile yaşanan krizi görüşmek üzere ‘Evrensel Patrik Vartholomeos önümüzdeki Cuma günü genişletilmiş Meclisi toplantıya çağırmıştır. İstanbul’dan alınan bilgilere göre Patrikhanenin düzenleyeceği genişletilmiş Meclis toplantısına Yunanistan’dan Girit ve Menteşe Adalarından Metropolitler ile Avrupa ve Amerika’dan Metropolitlerle birlikte, yeni Kore Metropolitin de katılımı öngörülmektedir.

“Yunanistan Kilisesi ile ‘Evrensel Patrikhane arasında başlatılan bu kutsal savaşta, ‘Evrensel Patrikhane’, Yunanistan Kilisesinin izlemiş olduğu yöntemi ‘gayri nizami’ olarak tanımlamakta, bu durumun krizin çözülmesine ve soruna bir çözüm bulunmasına katkıda bulunmayacağını, ayrıca, yapılan bu yeni Metropolit seçimlerinin hiç bir şekilde Patrikhane tarafından tanınmayacağını belirtmektedir.

“Patrikhane ile Yunanistan Kilisesi arasında devam eden bu kriz ortamında, Yunanistan Kilisesinin başı Hristodulos, bu sabahtan itibaren Atina Katedrali’nde yeni Metropolitlere taç giydirilmesi törenlerini başlatmıştır. Bugün Atina Katedrali’nde yapılacak olan ve Hristodulos’un yöneteceği ayin ile yeni Eleftherupolis Metropoliti Hrisostomos ve yarın Perşembe günü yapılacak olan ve yine Hristodulos’un bizzat yöneteceği ayin ile Kozan Metropoliti Pavlos’un taç giyme törenleri düzenlenecektir.

“Bu seçimlerle ilgili olarak Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin yayınlanmasından sonra ise, yeni Metropolitlerin kendi bölge kiliselerindeki göreve başlama ayinleri düzenlenecektir.”

¹⁰ Eleftheros Tipos: Atina’da Yunanca olarak yayınlanan sağ eğilimli ve hükümet (Yeni Demokrasi Partisi) yanlısı bir gazetedir.

C. İSTANBUL RUM BAŞPİSKOPOSUNUN STRATEJİK HAREKETİ

Atina Başpiskoposu ile İstanbul Rum Başpiskoposu arasında “Yeni Ülkeler” olarak anılan bölgelerin Metropolitlerin tayinindeki idari yetki tartışması sırasında İstanbul Rum Başpiskoposu, Yunanca gazete metinlerinden anlaşıldığı üzere, Lozan Konferansında kabul edilen sözlü mutabakata aykırı olarak İstanbul Başpiskoposluğu Kutsal Meclisinin idari yetki alanına dahil olduğunu iddia ettiği, Türkiye dışında yaşayan Yunan ulusal bilincine sahip ve Türk uyruğunda olmayan 6 yabancı uyruklu Metropoliti, İstanbul Başpiskoposluğunun Kutsal Meclisine (Sen Sinod’a) katılmaya davet etti, başka bir deyişle atadı. Bu durumu Yunanlılar ve basın: “Stratejik bir hareket ve Patrikhanenin statü değişikliği olarak” değerlendirdiler.

Bu konuda sadece *Şubat - Mart 2004 Sayılı Diplomatia Dergisinde* (<http://www.diplomatia.gr/main.php?issueID&articleID=142>) Maria Antoniadu tarafından kaleme alınan “Vartholomeos’un Stratejik Hareketi: Fener’de Büyük Değişiklik, Patrikhane Düzeninde Rejim Değişikliği” başlıklı yazıyı seçtik ve Türkçe çevirisini aşağıya aynen aldık:

“Türkiye’nin, 1923 tarihli Lozan Barış Andlaşmasında yer alan taleplerinden biri, Patrikhanenin ülke dışına taşınmasıydı. Türkler için Patrikhane ‘Megali İdea’nın mutemeti idi, bu nedenle de Türkiye’de kalmasını istemiyorlardı. Ancak, 24 Temmuz 1923’de Lozan Barış Andlaşmasının imzalanmasıyla birlikte bu konu tamamen kapanmıştır. Aradan birkaç ay geçtikten sonra Türkiye, Patrikhanenin evrenselliğini (ekümenikliğini) zayıflatmak bakımından yeni bir siyasi taktik uygulayarak, 1923’de 1092 sayılı karnamayı çıkardı. O yıllarda Türkiye, Patrikhane için birkaç yeni düzen saptamıştır. Buna göre; -Türkiye’ye yabancı din adamlarının gelmesini ve Türk uyruklu din adamların İstanbul’dan çıkmasını yasakladı. Bugün bile, Türk uyruklu olmayan ve Patrikhanede görevli olan din adamları, oturma ve çalışma izinleri olmadığı için, her üç ayda bir Türkiye’den çıkıp, tekrar giriş yapmak zorunda kalıyorlar; çünkü, Türkiye’de turist olarak bulunuyorlar.- Türkiye, Patrik seçiminde aday listesi talep edip, listedeki bazı aday isimlerini iptal ediyordu.

“Ancak, Vartholomeos Patrik olmak için adaylığını koyduğu zaman, ilk kez listeden aday ismi çıkarılmadı.

“Yabancı din adamlarının Türkiye’ye gelmelerinin yasak olmasından dolayı, 1924 yılından sonra her Patriğin uyguladığı bir karar ile 12 üyeli

Kutsal Meclise Türkiye’de görev yapan Metropolitlerin alınmasını zorunlu kıldı. Vartholomeos, birkaç gün önce tarihi bir karar alarak, mevcut uygulamayı Türkiye dışında yaşayan 6 Metropoliti Patrikhanenin Kutsal Meclisine katılmaya davet etti. Bu kararın alınması, 3 nedene dayanmaktadır:

“a- Komşuda gelişen siyasi koşullar, bu yönde kararların alınmasına ortam hazırlamaktadır. Türkiye’nin insan hakları ve din özgürlükleri konularında pek çok eleştiri aldığı bir dönemde, Vartholomeos, birkaç ay önce Başbakan Tayyip Erdoğan’a ilettiği talebiyle bu sorunu çözmüş oldu.

“b- Türk uyruklu Metropolitlerin çok yaşlı, birkaçının ölmüş ve bir Metropolitin de iki yıldır Amerikan hastanesinde yoğun bakımda olması, değişikliklerin yapılmasını gerekli kılmıştır.

“c- Türkiye dışında bulunan Metropolitler de Avustralya Başpiskoposu Stilianos örneğinde olduğu gibi, birkaç yıldan beri Kutsal Meclise katılmayı istemekteydiler. Vartholomeos bu koşullar altında, Küçük Asya Felâketi, Lozan Andlaşması, Türk ve Rum Ahalinin mübadelesi, İstanbul, Bozcaada ve Gökçeada Rum Azınlığının kovulmasından sonra ortaya çıkan bu durumu değiştirmek için karar aldı. Patrikhanenin söz konusu kararları almasında, gelen haberlere göre, Fener Patrikhanesindeki piskopos yardımcısı papaz, Konya Metropoliti Theoliptos birincil belirleyici rol oynamıştır.

“1 Mart 2004 tarihinde 12 üyeli Fener’deki Patrikhane Kutsal Meclisine katılacak olan 6 yabancı Metropolitin kimlikleri şöyledir:

“aa- Amerika’dan Dimitrios, bb- Thiatiron ve Büyük Britanya’dan Grigorios, cc- Girit’ten Thimotheos, dd- Rodos’tan Apostolos, ee- Bursa’dan Dionisios, ff- Nikea’dan İoannis.

“Patrikhanenin Kutsal Meclisine davet edilen eski Bursa Metropoliti Dionisios daha önce Türk uyruklu idi ve Yeni Zelandada Metropolit idi, yaşlı olmasına rağmen Kutsal Meclise katılmayı kabul etmiştir.

“Metropolit tercihleri: Kuzey ve Güney Amerika’daki toplam 12 Metropolit arasından, Vartholomeos, Amerika Başpiskoposunu yani sıralamada 1. sırada yer alanı seçti. Alanında seçilmiş ilâhiyatçı (din bilimci, theologos) ve Akademisyen olan Dimitrios Meclise katılımı ve katkılarıyla önemli ölçüde değişim girişimlerine destek vereceği tahmin edilmektedir.

“Patrik, Avrupa’daki 9 Piskopostan yine sıralamada 1. sırada yer alan Başpiskopos Thiatiron ve Büyük Britanya Başpiskoposu Grigorios’u seçti.

Esasen bu Metropolitlikten ayrılarak, Avrupa'da diğer 8 Piskoposluk oluşmuştur.

“Girit, Patrikhanenin en önemli taşrasını (vilâyetini, bölgesini) teşkil etmektedir. Çünkü Fener, ihtiyacı olan onlarca din görevlisini Girit'ten karşılamaktadır. Bunlar da Avrupa'da, Amerika'da ve Avustralya'da görev yapmaktadır. Girit Yarı Bağımsız Kilisesinin Başpiskoposu Timotheos ilerlemiş yaşına rağmen, Rodos Metropoliti Apostolos ile birlikte Kutsal Meclise katılmaya davet edildiler ve Patrikhanenin Yunanistan'daki bölgelerini (vilâyetlerini, taşralarını) temsil edeceklerdir. Kutsal Meclise, Nikea Metropoliti İoannis'in katılmasının istenmesi ise, bir Yunan dostunun (filelinin) mükâfatlandırılması anlamına gelmektedir. Çünkü kendisi her zaman Ekümenik tahta sadıktı. İoannis, Bağımsız Finlandia Kilisesinin Başpiskoposuydu. Yunanca konuşan İoannis, Selânikteki Aristotelio Üniversitesinden mezun olmuş ve Kilisedeki görevinden emekliliğe ayrılma zamanı geldiğinde, Vartholomeos'a, Patrikhanenin Kutsal Meclisine seçilmek ve burada görevlendirilmek istediğini bildirmiştir. Böylece, Skandinav kökenli olan İoannis, Nikea Metropoliti ve şimdilerde de Kutsal Meclis üyesidir.

“Patrikhanede gerçekleşecek olan 12 üyeli yeni Kutsal Meclisin ilk toplantısında alacağı önemli kararların başında, 1912 yılında Yunanistan topraklarına katılan ve ‘Yeni Ülkeler’ olarak anılan Makedonya ve Trakya Metropolitlerinin seçimi, Patrik Bartholomeos ile Atina ve Bütün Yunanistan Başpiskoposu Hristodulos arasındaki anlaşmazlıklar ve Yunanistan Kilisesinin, Selânik, Eleftherupoli ve Kozan Metropolitleri ile ilgili kararları yer alacaktır.

“Evrensel Patrikhane, 1928 tarihli Patriklik Senedinin (Feratnamesinin) harfiyen uygulanmasını istemektedir. Bu Patriklik senedi ile Fener Patrikhanesi, ‘Yeni Ülkeler’ olarak bilinen bölgedeki kiliselerin yönetimini sadece geçici olarak Yunanistan Kilisesine devretmiştir. Patrikhane bu bölgelerdeki kiliselere seçilecek olan Metropolitlerin listelerini daha önceden görüp, onaylamak istemektedir. Bu hakkı da 1928 tarihli Patriklik Senedinden kaynaklanmaktadır. İşte Patrikhanede yeni oluşan ve genişletilmiş Kutsal Meclisin vereceği ilk ve en büyük kararlardan birisi de bu konudur.

“Çoğu kişiler, Vartholomeos'un hareketini, ‘Yeni Ülkeler’ olarak bilinen kiliselerin İstanbul'daki Fener Rum Kilisesinin (kendi yönetim) yetki alanına katmak olarak değerlendirdiler. Ancak, kilise çevrelerinin görüşüne göre, bu genişleme Patrikhanenin yenilenmesi ve değişmesi bakımından önem arz

etmektedir. Vartholomeos'un 'Yeni Ülkeler' olarak bilinen kiliseleri, kendi idari yetki alanına katıp, katamayacağını sadece kendisi bilmektedir. Ancak böyle bir durum (kendi idari yetki alanına dahil etmesi), büyük bir yıkım ve değişimi gerektirmektedir."

D. İSTANBUL RUM BAŞPİSKOPOSLUĞUNUN KUTSAL MECLİS ÜYELERİ

İstanbul Başpiskoposluğunun Yunanlıların ve Rumların iddialarına göre, "Patrikhanenin" Kutsal Meclis üyelerinin kimler olması gerekmektedir? Bugün kimler bu Kutsal Mecliste bulunmaktadır?

İstanbul Rum Başpiskoposluğunun Meclisinde Lozan Konferansından sonra, Ortodoks Hristiyan Ahalinin (nüfusun) mübadele ile Yunanistan'a gönderilmesinden sonra, sadece İstanbul'da kalan Ortodoks Hristiyan Rumların Metropolitlerinin Mecliste görev almaları gerekirdi. Oysa, cemaati mübadele ile Yunanistan'a giden Metropolitler, Yunanlıların ve Rumların deyimiyle "Patrikhane Tahtında" koltuklarını bugün için dahi korumaktadırlar. Bu da bize, Efes, Ereğli, Cunda ve Konya Metropolitleri ve diğerleri gibi, mübadele ile cemaati gitmiş olan diğer Metropolitlerin de Patrikhanede koltuklarını koruyarak, cemaatlerine kavuşacakları günleri hayal edip, beklediklerini düşündürmektedir.

Bu konu ile ilgili olarak, *11 Ekim 2004 tarihli Eleftheros Tipos Gazetesi*'nde; "Fener: Patrikhane Konseyi Toplanıyor." Başlıklı haberin Türkçe çevirisi aşağıdadır:

"Evrensel Patrikhane Konseyi bugün ve yarın 'Konseye havale edilmiş konuları Evrensel Patrik Vartholomeos başkanlığında görüşmek ve onaylamak üzere' toplanıyor. Patrik Vartholomeos, Türkiye dışından tayin ettiği ve 1 Mart 2004 tarihinden bu yana Kutsal Meclis üyesi olan 5 Piskopos, Patrikhane Konseyinin yeni oluşumunda aynı şekilde yer alıyor. Yeni oluşumdaki tek değişiklik, istifa edip, çekilen Rodos Metropoliti Apostolos'un yerine 89 yaşındaki İstanköy Metropoliti Emilianos'un geçmesidir. Konseyde yer alan Türkiye dışındaki diğer Piskoposlar sırasıyla şunlardır: İznik Metropoliti İoannis (81), Girit Metropoliti Thimotheos (89) Bursa Metropoliti Dionisios (88), Amerika Metropoliti Dimitrios (76) ve İngiltere Başpiskoposu Grigorios (76).

"Türkiye içindeki Tarabya, Teodorupoli, Gökçeada ve Bozcaada, Adalar, Sivas ve vefat etmiş olan Çatalca ve Büyük Çekmece Metropolitlerinin yerine

gelen piskoposlar da sırasıyla aşağıdakilerdir: Efes Metropoliti Hrisostomos (83), Ereğli Metropoliti Fotios (80), Mürefte Metropoliti İrineos (53), Demre Metropoliti Hrisostomos (58), Cunda Metropoliti Apostolos (52) ve Konya Metropoliti Theoliptos (47).

“Söz konusu bu oluşum merak uyandırıcı. Çünkü, Türkiye dışındaki Metropolitler yaşlarından ve sağlık durumlarından dolayı Patrikhanenin önemli toplantılarına katılabilmek için İstanbul’a seyahat etmekte çok güçlük çekiyorlar. Ayrıca, 2000 yılından sonra ilk defa Patrikhane Kutsal Meclisinin oluşumu tamamen değişti ve Eylül ayında da hiç toplanmadı.”

Yukarıdaki metinden de anlaşıldığı gibi, İstanbul Başpiskoposluğunun Kutsal Meclisi, İstanbul’da bulunan, Tarabya, Büyük Çekmece, Gökçeada, Bozcaada, Adalar, Metropolitleri gibi, cemaati 1923 Lozan Barış Andlaşması gereği mübadeleye tabi tutulmuş; Konya, Efes, Ereğli, Cunda, İznik ve diğer Metropolitler ile Türkiye dışında bulunan ve Türk uyruğunda olmayan; Rodos, İstanköy, Girit, Amerika ve diğer Metropolitlerden oluşmaktadır.

Görüldüğü gibi, İstanbul Başpiskoposu fiili olarak bu Metropolitlikler üzerinde Lozan Konferansında kabul edilen mutabakata aykırı olarak idari yetkisini kullanmaktadır. Oysa Yunanistan Lozan Andlaşmasındaki kendi lehine hükümleri -örneğin 45. maddedeki “Müslüman” terimini- dar yorumlayarak Batı Trakya’da Türk yoktur. “Müslüman” vardır diyerek “Türk” adı ile daha önce mahkeme kararı ile kurulmuş bulunan sivil toplum örgütlerini bugün (2005) yine mahkeme kararı ile kapatmaktadır.

E. KRİZİN SONA ERMESİ

İstanbul Rum Başpiskoposu ile Atina ve Bütün Yunanistan Başpiskoposu arasındaki kriz, tam doruğa ulaştığı bir noktada, Yunanistan Milli Eğitim ve Din İşleri Bakanı Marietta Yannaku Kuçuku, İstanbul Rum Başpiskoposluğunu ziyaret ederek, iki Başpiskopos arasındaki “Yeni Ülkeler” bölgesindeki mevcut kiliselerin idari yetki krizinin sona ermesini sağladı.

Bu konu ile ilgili olarak 7 Mayıs 2004 tarihli Rodos’ta yayınlanan *Proodos Gazetesi*’nde¹¹ yer alan “Milli Eğitim Bakanı Patrik Vartholomeos İle Yaptığı Görüşmeden Sonra Patrikhanenin Koşullarını Hristodulos’a Götürüyor.” başlıklı yazının çevirisi aşağıdaki gibidir:

¹¹ Proodos Gazetesi, Rodos’ta Yunanca olarak yayınlanan sol ve PASOK yanlısı, günlük 3.500 tirajlı yerel bir gazetedir.

“Milli Eğitim Bakanı Marietta Yannaku - Kuçuku İstanbul Patrikhanesi ile Yunanistan Kilisesi arasındaki krizi gidermek amacıyla İstanbul’a giderek Patrik Vartholomeos ile yaptığı görüşmeden çıktıktan sonra yaptığı açıklamada; ‘İki Kilise arasındaki krizin giderilmesi konusunda iyimser olduğunu ve Patrik Vartholomeos’u ılımlı bir tutum içinde gördüğünü’ söylemiştir.

“Bir gazetecinin ‘kriz gideriliyor diyebilir miyiz?’ biçimindeki sorusuna cevap olarak, ‘buna şimdilik cevap vermenin mümkün olmadığını, Patrikhanenin ileri sürdüğü bazı koşulları Yunanistan Başpiskoposu Hristodulos’a götüreceğini, ‘Hristodulos’un da görüşü alındıktan sonra bunun ancak mümkün olabileceğini’ söylemiştir.”

Yine bu konuya ilişkin olarak, Rodos’ta yayınlanan *7 Mayıs 2004 tarihli Rodiaki Gazetesinin*¹² başlığı: “Patriğin Dün Milli Eğitim Bakanı Marietta Yannaku Kuçuku İle Bir Araya Gelmesinden Sonra İki Kilisenin Arasının Düzelmesi Mümkündür.” şeklindedir.

Daha sonraları İstanbul Rum Başpiskoposluğunda 4 Haziran 2004 tarihinde düzenlenen genişletilmiş Meclis toplantısında, Hristodulos’a verilen cezanın kaldırılmış olmasıyla birlikte, İstanbul Rum Başpiskoposluğun onayı alınmadan “Yeni Ülkeler” Metropolitliklerine Yunanistan Kilisesi tarafından tek taraflı olarak, atanmaları gerçekleşen Selânik, Eleftherupoli ve Kozan’ın yeni Metropolitleri ile ilgili de kararlar alınmış bulunmaktadır. Buna göre, alınan karar gereğince söz konusu Metropolitlerin atanmışlıklarının İstanbul Rum Başpiskoposluğunca kabul edilebilmesi aşağıdaki koşullara bağlanmış bulunmaktadır:

- a- Metropolitlerin seçimleri ile ilgili buyrultu (listelerin) örneklerini “Fener Rum Patrikhanesine” gönderilmesi,
- b- İstanbul Rum Başpiskoposluğuna Yunanlıların deyimi ile “Fener Rum Patrikhanesine” ve imtiyazlarına karşı bağlılıklarını belirtmeleri,
- c- Yazılı olarak İstanbul Rum Başpiskoposluğundan özür dilemeleri,
- d- İstanbul Rum Başpiskoposluğunu ziyaret edip, Vartholomeos’a olan saygılarını ifade etmeleri.

¹² Rodiaki Gazetesi, Rodos’ta Yunanca yayınlanan sağ eğilimli, günlük 4.000 tirajlı yerel bir gazetedir.

Alınan bu kararlar gereği olacak ki, genel olarak Yunan basınında; “Patrikhanenin kararlarından dolayı kaygı duyuluyor. Vartholomeos, Hristodulos’u cezalandırdı.” şeklinde başlıklar atılmıştır.

Yunanistan Milli Eğitim ve Din İşleri Bakanı Marietta Yannaku Kuçuku, söz konusu karardan “hükümet olarak memnuniyet duyduklarını” ancak “Yunanistan yasalarını uygulamaya kararlı olduklarını” da belirtmiştir. Basına yansıyan haberlere göre, bakanlık yetkililerinin “düşünceli ve kaygılı” oldukları gözlemlenirken, iki Kilise arasındaki sorunların gerçek anlamda henüz sona ermediği de ifade edilmektedir.

İstanbul Rum Başpiskoposu, almış olduğu son kararlarda, kendisini resmi olarak “Atina ve Bütün Yunanistan Başpiskoposu” olarak takdim eden, her türlü resmi yazışmasını aynı sığata haiz resmi evrakla yapan Atina ve Bütün Yunanistan Kilisesinin başı Hristodulos’u sadece “Atina Başpiskoposu” olarak tanımlamış olması, iki Kilisenin idari yetki alanları ile ilgili olarak gelecekte yeni sürtüşme ve mücadeleleri de beraberinde getirebileceği Yunan basınında değerlendirilmektedir.

Diğer taraftan yine bu konuda 10 Ağustos 2004 tarihli *Eleftherotipia Gazetesi*’nde “Kutsal Rahatlama, Vartholomeos ve Hristodulos Yemekte ve Panelde Beraberler” başlıklı haberin Türkçe’ye çevirisi aşağıdaki gibidir:

“Evrensel Patrik Vartholomeos ve Başpiskopos Hristodulos’un geçen sene Mayıs ayında Selânik’te gerçekleştirdikleri görüşme gergin bir temas olarak nitelendirilmişti. Ancak bugünden itibaren, Hristodulos ve Vartholomeos katılacakları çeşitli etkinliklerde uzun süre yan yana oturacaklar ve beraber yemek yiyecekler. Bu birliktelik havaalanında başlayacak. Öğle yemeğini ise Atina Başpiskoposluğunda yemeleri öngörülüyor. İki ruhani lider öğleden sonra, ‘Din, Barış ve Olimpiyat Fikri’ konulu panele katılmak üzere Marussi Belediyesine gidecekler. Söz konusu dinler arası panelde, tek tanrılı (Hıristiyan, Müslüman, Yahudi) dinlerin temsilcileri ile Budizm ve Hinduizmin temsilcileri yer alacaklar. Vartholomeos ve Hristodulos arasındaki ilişkinin seyri hükümet müdahale edince mecburen değişti. İki Ortodoks din adamı, karşılaştıkları yoğun baskılardan dolayı, ilişkilerindeki gerginliği hafifletmek zorunda kaldılar. Bu çerçevede, Vartholomeos ve Hristodulos’un İstanbul’da yapacakları ortak ayinin tarihini açıklamaları da bekleniyor.”

Yunan basınıının genelinden anlaşıldığı ve görüldüğü üzere, İstanbul Rum Başpiskoposu ile Yunanistan Kilisesi arasında yaşanan mücadele netice-

sinde, esas itibarıyla Rum ve Yunan Ortodoks Kiliseleri tarafından “eşitler arasında birinci” olarak kabul edilen İstanbul Rum Başpiskoposu tarafından, Yunanistan Kilisesinin başı olan Başpiskopos Hristodulos’a verilen “her türlü dini ve idari ilişkiyi kesme cezası”, 4 Haziran 2004 tarihinde İstanbul Rum Başpiskoposluğunda yapılan genişletilmiş Kutsal Meclis toplantısıyla kaldırıldı. Bu toplantıda alınmış olan karar, Yunanistan Kilise çevreleri ile Yunanistan dışındaki Ortodoks Hıristiyanlarca da memnuniyetle karşılandığı ifade edilmektedir.

Sonuç olarak, yukarıda ifade edilen olumlu veya olumsuz her şeye rağmen Temmuz 2003 tarihinden beri devam eden mücadelenin sona ermiş olması, Yunan basını tarafından Ortodoks Hıristiyan dünyasına yeniden dinamizm getirecek biçimde yorumlandığı gözlemlenmektedir.

F. MOSKOVA PATRİĞİ

İstanbul Rum Başpiskoposu ile Atina ve Bütün Yunanistan Başpiskoposu arasında “Yeni Ülkeler”e atanan Metropolitlerle ilgili olarak yaşanan kriz sırasında Moskova Patriği Aleksios’un da olaya müdahil olduğuna dair haberler Yunan basınında yer aldı.

12 Mayıs 2004 tarihli Eleftherotipia Gazetesi’ndeki konuyla ilgili “Moskova Patriği Aleksios Hristodulos’tan Yana” başlıklı yazı şöyledir:

“Geçen Cuma günü Yunanistan Kilisesine, biri Moskova Patriği imzalı, diğeri de Rusya’daki Moskova Patriği’nden sonra dini anlamda ikinci sırada yer alan Smolensk Metropoliti Kirillos imzalı iki mektup geldi. Yunanistan Kilisesi’nin başı Hristodulos’un taç giyme töreninin altıncı yıldönümü vesilesiyle gönderilen kutlama mektuplarında, Moskova Patriği, diğerleriyle birlikte Hristodulos’un Rus Ortodoks cemaati tarafından örnek bir din adamı olarak kabul edildiğini ve çağın en önemli din adamlarından biri olduğunu belirtmektedir.”

Öte yandan Yunanistan Kilisesi tarafından hazırlanmış olan Kilise Haberleri Ajansı’nın internet (www.rnn.gr) sayfasında yer alan bir haberde ise, İstanbul Rum Başpiskoposunun Yunanistan Kilisesinin başını cezalandırmak amacıyla toplanacağını belirttiği geniş katılımlı Ortodoks toplantısına, Moskova Patriğinin katılmayacağı belirtilmektedir.

Estonya ve Ukrayna’daki kiliseler konusunda geçmişte İstanbul Rum Başpiskoposu ile sürtüşmelere girmiş olan Moskova Patriği, Ortodoks dünyası içerisinde birincil konuma gelmek için çaba harcamaktadır. Moskova

Patrikhanesinin internet web sayfasında (www.mospat.ru) Fener Patrikhanesi ile olan sirtüşmelerinin geçmişi ile ilgili olarak geniş bilgi bulunmaktadır.

G. VARTHOLOMEOS KİME HİZMET ETMEKTEDİR?

Türkiye’de bazı çevreler, İstanbul Rum Başpiskoposunun “Patrik, Evrensel Patrik” sıfatı çerçevesinde bir Türk kurumu olarak, Türkiye’nin menfaatleri doğrultusunda bu sıfatı yurt dışında kullanılabileceği görüşünü iddia edip, savunmaktadırlar. Oysa İstanbul Rum Başpiskoposluğunun Yunanlıların deyimi ile “Evrensel Patrikhanenin”, duygusal, kültürel, ekonomik, siyasi, idari ve hukuki bakımlardan en sıkı ilişkide bulunduğu, Yunanistan devletidir. Türkiye ile bu tür sıkı ilişkiye girememesinin nedenlerinin başında, Rum Ortodoks Kilisesinin tarihi, kültürel, siyasi, duygusal ve gelecekle ilgili emelleri engel teşkil etmektedir.

Yunanistan bakımından ise İstanbul Rum Başpiskoposluğu, siyasi ve tarihi bir önem arz etmektedir.

Konuya ilişkin, 18 Mayıs 2004 tarihli *Apogevmatini Gazetesi*’nde¹³ yayınlanan “Gökçeada Bitmedi, Gökçeada Ölmedi” başlıklı yazı aynen şöyledir:

“Evrensel Patrik Vartholomeos 300’den az nüfusu olan doğum yeri Gökçeada’ya teselli mahiyetinde bir gezi düzenledi. Tüm zorluklara rağmen, Zapyon Rum Lisesi öğrencilerinin de gezideki varlıkları sayesinde coşkulu bir ümit vardı. Patrik, Gökçeada Gençlik Kültür Derneği’nde konuşurken, bu zorluklara işaret etti ve çağdaş dünya mesajlarının altını çizdi.

“Geçmiş yıllardan daha sık olarak evlerini tamir amacıyla Yunanistan’dan dahi gelen Gökçeadalılara hitap etti. Patriğin vurgulamasına göre, bu faaliyetler Türk-Yunan ilişkilerinin gelişmesi ve Türkiye’nin Avrupa’ya yönelmesi sayesinde olmaktadır. Patrik konuşmasında ‘bütün bunlar, bize iyimserlik mesajları veriyor, bizlerin her zaman düşündüklerimizi artık daha fazla düşündürüyor. Ancak şimdi daha güçlü bir şekilde Gökçeada’nın bitmediğine, Gökçeada’nın ölmediğine ve Gökçeada’yı hafızalardan silmememiz gerektiğine inanıyoruz’ dedi ve gözyaşların akmasına neden oldu. Patrik konuşmasının devamında, ‘... belki bizlerden bazılarımız Gökçeada’nın bittiğine ve onu hafızalarımızdan, kalbimizden ve haritadan silmemiz gerektiğine inandık. Tüm bunlar geçmişte kaldı. Şimdi artık

¹³ Apogevmatini Gazetesi, Atina’da Yunanca olarak yayınlanan sağ eğilimli ve Yeni Demokrasi (N.D.) hükümet yanlısı bir gazetedir.

adamızın geleceğine iyimserlikle bakıyoruz...' dedi. Patrik ayrıca, adada kalan Rum çocuklar için en azından bir okulun açılmasını istedi. Birçoklarının hayalinde olan Gökçeada'nın, Limni Adası ile deniz yoluyla bağlantısının sağlanmasının gerçekleştirilmesinin çok yakın olduğu değerlendirmesini yaptı. Konuşmasına 'Gökçeada ile ilgili ne yaparsak yapalım azdır, ona her şey lâyıktır.' şeklinde devam eden Patrik, Amerika eski Başpiskoposu Yakovas'un selâmlarını ileterek konuşmasını tamamladı. Söz konusu etkinlikte Yunanistan'ın İstanbul Başkonsolosu Aleksandros Aleksandris de bulunmuş olup, geziye yakın ilgi ve desteğini eksik etmemiştir. Ayrıca, Gökçeada ve Bozcaada Metropoliti Kirillos da geziye katıldı.

"Ancak, Patriğin adaya düzenlediği özel ziyareti sırasında acı bir olay da yaşandı. Gökçeadalı bir çoban olan Spiridon Thomas tarlasında ölü olarak bulundu. Adı geçen ölüm nedenlerini resmi makamlar araştırmakta olup, Patrik Vartholomeos merhum adına bir ayin de düzenledi. Patrik Vartholomeos, bugün İstanbul'a dönecek olup, burada Romanya Patriği Theoktistos ile görüşecek ve birlikte Kapadokya'yı ziyaret edecekler."

Gümülçine'de yayınlanan, 19 Temmuz 2004 tarihli Hronos Gazetesi'nin yorumlar sütunundaki yazının Türkçe'ye çevirisi aşağıdaki gibidir:

"Edindiğimiz bilgilere göre, Patrik Vartholomeos, İstanbul'a da uğrayan Olimpiyat meşalesinin Patrikhanenin önünden geçmesini arzu etmiş, ancak, Türkler buna izin vermemişler! Gelin görün ki, bizim Devletimiz, Türklerin her yıl 19 Mayıs tarihinde Atatürk'ün Selanik'teki evinden toprak alarak, Helenlerin katledilmesinin kutlanması için 'Pontus'a götürmelerine en ufak bir ses çıkartmıyor... Elbette (Batı) Trakya 'Müslüman' azınlığı ileri gelenleri de bütün fanatiklikleriyle bu etkinliklere katılıyor ve bu toprağı büyük bir özenle İpsala sınırına kadar götürüyorlar."

19 Eylül 2004 tarihli To Vima Gazetesinin Vimagazino ekinde, "Patrik Vartholomeos ve Fener" başlıklı, Sofia Yanaka imzalı inceleme yazının Türkçe'ye çevirisi aşağıdaki gibidir:

"Bozkurtlar, Fener Patrikhanesi önünde Patriği temsil eden bir kuklayı yakmadan birkaç gün önce Vartholomeos bizlere Fener Patrikhanesinin kapılarını açmıştı. Fener Patrikhanesini, kimlerin ekonomik açıdan desteklediklerini, Patriğin çevresinde kimlerin bulunduğunu, Vartholomeos'un Hristodulos'a neden antipati duyduğunu ve Bizans'ın parlak tarihinden geriye ne kaldığını bu yazıyla anlatmaya çalışacağız."

“Patrik Vartholomeos ve Patrikhane kurum olarak yok olmakla tehdit ediliyor mu? Geçenlerde yaşanan iki olay bu soruya cevap bulunması gerektiğini gösteriyor. İlk olay, Bozkurtların Fener Patrikhanesi dışında yaptıkları gösteridir. Bozkurtlar Fener Patrikhanesinin biraz ötesinde de Vartholomeos’un temsili kuklasını yakarlarken tehditkar sloganlar atmışlardır. İkinci olay, Başpiskopos Hristodulos ile Vartholomeos arasındaki ilişkilerde var olan gerginliktir.

“Patrik, kendisini benimsemeyenler hakkında isim vermeden konuşuyor, ancak bu arada gelecek için kaygılı olduğundan, Yunanlılardan Patrikhanenin tarihini öğrenmelerini istiyor. 64 yaşında, orta boylu olan Vartholomeos, Hristodulos’un aksine kendi reklamını yapma meraklısı değildir. Bu nedenle çevresinde bu konuda danışacağı danışmanları yoktur. Vartholomeos nadiren gazetecilerle görüşüyor. Dünya çapında tanınan biri olan Patrik, aynı zamanda asıl güce sahip olduğundan ünlü liderlerle de temaslarda bulunuyor.

“Vartholomeos geçenlerde baskı uygulayarak görüşlerini Hristodulos’a kabul ettirmek istedi (Selânik Metropolitinin seçimi konusunda). Neden böyle davrandı? Acaba koltuğunun tehlikede olduğunu mu düşünüyor? Acaba onu rahatsız eden Hristodulos’un milliyetçi çılgınlıkları mı? Bilinmiyor. Patrik neler düşündüğünü söylemiyor.

“... Türkiye, Patrikhaneyi, ‘tüzel kişi’ olarak tanımıyor. Yabancı devletler ile temaslarda Patrikhane sivil toplum kuruluşu kategorisinde bir kurum olarak tanımlanıyor.

“İstanbul’un 15. yüzyılda fethinden sonra Patrikhanenin de şanı son buldu. Her şeye rağmen, Türkler Ortodoksluğa saygı göstererek, Patrikhane ve Patriğe imtiyazlar tanıdılar. Türkler Patriğin bir milletin lideri olduğunu kabul ediyorlardı ve bu yüzden kendisine bir dizi imtiyazlar tanımışlardı.

“1923’te İzmir felâketinin ardından Lozan Andlaşması imzalanınca, Evrensel Patrikhane eski şanını yitirerek, ‘dini dernek’ olarak tanımlandı ve imtiyazları iptal edildi. Patrikhanenin Türk devleti ile temaslari vali düzeyine indirildi. Mübadele ile Patrikhanenin mürit sayısı büyük ölçüde azaldı.

“Neden Başvuru Yapıldı?

Yunanistan’daki Metropolitlerden 35’i Patrikhanenin yetkisi altındadır. 1928 yılında yapılan Kiliseler arası Anlaşma bunu öngörüyor. Ancak, söz konusu Metropolitler Yunan Kilisesinin de denetimi altında tutuluyor. Bu kiliselerin iki taraftan yönetilmesi sürtüşmelerin yaşanmasına yol açtı. Bu kiliselerden üçünde Metropolitlerin seçiminde Patrikhane 1928 Patriklik

Senedine göre hareket edilmesini istedi. Patrikhane yıllardan sonra ilk kez böyle bir talepte bulunmuştu.

“Başpiskopos Hristodulos, Vartholomeos’un talebini geri çevirince, kriz patlak verdi. İki kilise arasında kriz o denli büyük boyutlara ulaştı ki, iplerin kopması aşamasına kadar gelindi.

“Sonunda, her iki taraf gerginliğin giderilmesi amacıyla geri adım atmaya razı oldu. Ancak, bazı çevrelere göre, Patrikhanenin yetkisi altında olan kiliselerden birinde yeni bir Metropolit seçimi gündeme gelirse, o zaman iki Kilise arasındaki ilişkilerde yeni bir kriz başlayacaktır.

“Kadıköy, Marmara Adaları, Gökçeada ve Bozcaada’daki kiliseler de Patrikhanenin (idari) yetkisindedir. Buna ilaveten, Menteşe Adaları, Girit ve Aynaroz’daki kiliseler de Patrikhanenin (idari) yetkisi altındadır.

“Heybeliada Ruhban Okulu:

“... Patrik bu konuda şöyle diyor:

‘Bu okul bizim için, Patrikhaneden sonra en kutsal kurumdur. Bu okulun tekrar açılması bizim için onur meselesi değildir. Bizler mutlaka sözümüzün geçtiğini göstermek için okulun açılmasını istiyor değiliz; bu okulun açılması lüks bir istek de değil, bir ihtiyaçtır.’

“Patrikhaneye Mali Açıdan Yardım Edenler:

“Yunan devleti, her yıl Patrikhaneye 12 milyon Avro (4 milyar drahmi civarında) yardım ayırıyor. Bu arada, Amerika’da yaşayan büyük servet sahibi Helenler de Patrikhaneye mali yardımda bulunmaktadır. Ofikialon adlı dini derneğe üye olan zengin işadamları da Patrikhaneye maddi ve manevi açıdan destek veriyor. Bu derneğin başında İoannis Papamihalakis bulunuyor. Bu dernek Bizans döneminden bu yana faaliyette bulunmaktadır ve üyeleri her zaman mevki sahibi insanlar olmuşlardır. Bu derneğin en ünlü üyeleri, Angelopulos ailesi, Sokratis Kokkalis, Dimitris Kondominas, armatörler Lemos ve Pateras ile birçok hakim ve profesörlerdir.”

12 Ekim 2004 tarihli *To Vima Gazetesi*’nde¹⁴ “Evrensel Patrik’ten Demis’e Temenni ve Tebrikler” başlıklı *V. Sambrakos* imzalı haberin Türkçe’ye özet çevirisi aşağıdaki gibidir:

“Evrensel Patrik Vartholomeos, Fener Rum Ortodoks Patrikhanesindeki Ayios Yeorgios Kilisesinde alışılagelmiş cemaatıyla, yani İstanbul’da kalmış

¹⁴ To Vima Gazetesi, Atina’da Yunanca olarak yayınlanan sol eğilimli ve PASOK yanlısı bir gazetedir.

birkaç Rum ile değil, kendisini bekleyen AEK¹⁵ futbolcularıyla da bir araya geldi. AEK takımının antrenörü ve başkanı olan Demis Nikolayidis, Vartholomeos'un temennisini ilk alan kişi oldu. Kilisede, sevdikleri takımın Patrikhaneyi ziyaretinde yalnız bırakmayan ve oralara kadar gelmiş olan 300 civarında AEK taraftarı da vardı.

“Söz konusu ziyaret, Athlitiki Enosi Konstantinopoleos'un (İstanbul Spor Birliği) baş harflerinden oluşan AEK takımının 80. kuruluş yıldönümü için düzenlenen etkinliklerden birincisiydi.

“Patrik, AEK heyetine üç sayfalık bir karşılama konuşması yaptı. Vartholomeos; ‘AEK bir ülküdür ve bu ülke hiçbir zaman kaybolmayacaktır. Bir ülküdür ve ülküler yaşar, ilham verir, heyecanlandırır. 80 yıl geriye seyahat edersek başarılı olan İstanbul Rumlarını buluruz. AEK bu hatırayı aklımıza getiriyor. Çok şeyler geçirdik, fakat dayanıyoruz ve çabalamaya devam ediyoruz’ dedi.

“Daha sonra Vartholomeos, doğum günü hediyesi olarak AEK’e üzerinde çift başlı Bizans kartalı bulunan gümüşten bir tepsi hediye etti. Vartholomeos; ‘Bu Bizans’ın sembolü olan ve Poli’imizin (İstanbul) ismini onurlandıran AEK’imizin amblemidir’ dedi. AEK Başkanı Nikolaidis Patrik’e bir flama ve üzerinde ‘İstanbul’a dönüş’ yazan beyaz altın kaplama gümüş tepsi armağan etti. AEK Başkanı Nikolayidis çeşitli Türk kanallarına açıklamalarda bulundu ve CNN-Türk’e röportaj verdi. Gazetecilerden biri şunları söyledi: ‘AEK’in Türkiye’de 60 milyon taraftarı var, çünkü herkes bu takımı destekliyor.’”

12 Ekim 2004 tarihli *Eleftheros Tipos Gazetesinde*: “Gurbetçiler: Vartholomeos’un Rahatsızlığı Haksızlıktır” başlıklı haberin Türkçe’ye çevirisi aşağıdaki gibidir:

“Şikago’da faaliyet gösteren Amerikan - Rum Milli Konseyi üyeleri Evrensel Patrik Vartholomeos’un Kuzey ve Güney Amerika Başpiskoposu Dimitrios’a karşı kullandığı ‘rahatsızlık’ ifadesini haksızlık olarak nitelendiriyorlar.

“Yerel ‘Ethnikos Kiriks’ Gazetesinin yazdığına göre, sorun (ABD) Başpiskoposun çeşitli toplantılarda genelde Yunanca yerine İngilizce de konuşmasıdır. Ancak bilindiği üzere, günümüzde ABD’de yaşayan Rumlardan çok azı Yunanca konuşabilmektedir. ABD’de yaşayan soydaş-

¹⁵ Yunanistan birinci futbol liginde mücadele eden ve “İstanbul Spor Birliği (Athlitiki Enosi Konstantinopoleos) nin” baş harflerinden adını alan bir kulüptür.

larımıza göre uğradıkları haksızlık, Yunan dilinde eğitim veren cemaat okullarının 1922 yılından beri (ABD'deki) Başpiskoposluğa, onun da buna paralel olarak Patrikhaneye bağlı olmasıdır.”

9 Kasım 2004 tarihli *Eleftherotipia Gazetesinde*: “Vartholomeos: Bizi Kınayanlar, Az Da Olsa Gelip Burada Yaşasınlar” başlıklı ve yine bir İstanbul Rum'u olan S. Soltaridis imzalı haberin Türkçe çevirisi şu şekildedir:

“Patrik Vartholomeos, kendisini Fener Rum Patrikhanesi'nde ziyaret eden Gümülcine Elektrik Kurumu Kültür Derneği üyelerine ‘Fener Rum Patrikhanesi, dünyanın neresinde olursa olsun Helen ırkından (soyundan) gurur duymaktadır’ dedi.

“Evrensel Patrikhanenin siyaseti hakkında konuşan Patrik; ‘Patrikhane politikası halkların barış içinde bir arada varolmaları amacıyla, karşılıklı saygıyı, diyalogu, yaratıcı işbirliğini ve dostluğu geliştirmekte’ diyerek Patrikhanenin ‘analık içgüdülerini korumaya devam ettiğini ve herkesi sevdiğini’ sözlerine ekledi.

“Polis grubuyla Patrikhaneyi ziyaret eden Drama İli Polisler Birliği Başkanı Stergios Çukas İstanbul'dan ‘manevi vatanları’ olarak bahsetti. Patrik Vartholomeos, ‘Rumluk’ ve ‘Rum’ terimlerini kullandığı için Patrikhaneyi kınayanları suçlayarak, ‘Bu insanlar tam bilgi sahibi değiller. Evrensel Patrikhane büyük ve şerefli bir tarihin devamıdır’ dedi. Patrik, yakın zaman önce Patrikhane önünde yaşanan olaylara ve ‘Bozkurtların’ gösterilerine değinerek şunları söyledi: ‘Korkmuyoruz soyumuzun ve ırkımızın kaderinin yolunda ilerlemeye devam ediyoruz.’

“Vartholomeos, Heybeliada Ruhban Okulu'nun tekrar açılması, Kilisenin ve soydaşların mal varlıkları ile ilgili olarak adaletin yerini bulacağı konusuna iyimser baktığını vurguladı ve Türkiye'yle ilgili Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde halen askıda olan davalar bulunduğunu iddia etti.

“Patrik Vartholomeos, Evrensel Patrikhanenin siyasetini ve tutumunu eleştirenlere şu mesajı gönderdi: ‘Bizi eleştirenlere, hakkımızda kötü eleştiride bulunanlara cevabımız: Buraya gelsinler. Buradan eleştiriler, kötü yorumlar yapsınlar. Eğer istiyorlarsa, yer değiştirelim. Gelsinler, biraz burada yaşasınlar. Biz oraya gidelim, onlar buraya gelsin. Ve birkaç ay sonra tekrar görüşelim.’”

Yine 9 Kasım 2004 tarihli *To Vima Gazetesinde*: “Büyükada Yetimhanesi Olayı Korku Filmi Oldu” başlıklı haber - yorumun Türkçe çevirisi şöyledir:

“Büyükada Rum Yetimhanesinin kaderi ile ilgili bilgilerin çelişkili olduğu görülüyor. Yetimhane sahibinin Vakıflar Genel Müdürlüğü olduğu yolunda İstanbul Mahkemesinin karar alması üzerine, Evrensel Patrikhane bu kararın bozulması amacıyla Yargıtay’a başvurmuştu. 26 Ekim 2000’de dava görülmesine rağmen, mahkeme kararını resmen açıklamadı. Olayı yakından takip eden Yunan Dışişleri Bakanlığı, Patrikhanenin talebinin reddedildiğini düşünüyor, ancak nihai değerlendirmede bulunmak için kararın resmen açıklanmasını bekliyorlar. Bu noktada, Evrensel Patrik Vartholomeos, geçmişte, Türk Yargıtay’ın Patrikhanenin talebini reddetmesi halinde, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvuracağı yolunda birçok kez uyarıda bulunduğunu kaydetmek gerekir. Bu arada, talebin reddedildiği yolunda Atina’ya haberlerin geldiği sırada, edinilen bilgilere göre, Ankara Avrupalı yetkililere mahkemenin Yetimhane sahibinin Evrensel Patrikhane olduğu yolunda karar aldığını bildirdi.

“Yapılan değerlendirmelere göre, bu kararla Patrikhanenin tüzel kişiliğinin tanınması konusuna da dolaylı bir çözüm getiriliyor. Çünkü bu kararla Patrikhanenin servetini yönetmesi kolaylaşacağı gibi, 1920’li yıllarda Türkiye’de İsviçre Medeni Kanununun uygulanmasıyla meydana gelen bir dizi soruna çözüm bulunmasına da olanak tanıyacaktır.

“Evrensel Patrikhane, Yetimhanenin mülk sahibi olduğunu gösteren 1903 yılına ait tapuyu ve ilgili padişah fermanını elinde bulunduruyor. Oysa Vakıflar Genel Müdürlüğü mahkemede Patrikhanenin mülk sahibi olma olanağını tanımadığını söylüyor.

“AB Komisyonu tarafından 6 Ekim 2004’de yayımlanan Türkiye raporunda, Türk yönetiminin Patrikhanenin tüzel kişiliğini tanımayı reddettiği konusuna ve Yetimhane olayına değiniliyordu. ...”

Son olarak, yine belirtelim ki, Türkiye’ye gelen her Yunanlı genellikle İstanbul Başpiskoposluğunu ziyaret etmekte ve dini ayinlere katılmaktadır. Bu konuda, Selânik’te kain Yunanistan İşkadınları Birliği (S.E.G.E.), Yunanlı işkadınlarınca kurulan ülke genelindeki 40 firmanın temsilcilerinden oluşan heyeti 25 - 26 Nisan 2004 tarihlerinde İstanbul’a bir ziyaret düzenleyerek, Türk özel sektör firmalarıyla görüşecekleri, Yunanistan İşkadınları Birliği’nin söz konusu ziyareti Yunanistan’ın İstanbul Başkonsolosluğu ve İstanbul Ticaret Odası ile işbirliğinde düzenlemekte oldukları, heyetin 25 Nisan 2004 tarihinde “Evrensel Patrik” Vartholomeos tarafından Zoodohu Pigi Kilisesi’nde yönetilecek olan ayine katıldıktan sonra “Patrik” Vartholomeos’a

ziyarete bulunacakları ve heyetin İstanbul ziyaretlerinin Yunan ET-3 devlet televizyonu tarafından izleneceğini Yunan basınından öğrenmekteyiz.

H. KİLİSE KRİZİNİN DİPLOMATİK KÖKLERİ

23 Mayıs 2004 tarihli *To Vima Gazetesinde*: İstanbul Başpiskoposu Vartholomeosun öğrencilik yılları, deneyimleri ve bugün İstanbul Kilisesinde izlediği idari ve siyasi taktiklerle ilgili olarak, “Kilise Krizinin Diplomatik Kökleri” başlıklı yorum yazının Türkçe’ye çevirisi aşağıdaki gibidir:

“Her iki Kilisenin başı da son beş yıllık süre içerisinde karşılaşılan krizler içerisinde bugünkü krizin en sancılı ve en fazla ses getiren olduğunu ve belki gelecekte bunu büyük bir olasılıkla daha sancılı ve ciddi krizlerin takip edeceğini düşünüyorlar ve biliyorlar.

“Avrupa’daki jeostratejik ve siyasi değişimler, beraberinde Evrensel Patriğe ve Yunanistan Kilisesi Başpiskoposuna birçok sıkıntılar doğurmaktadır.

“Patrik Vartholomeos, bütün faaliyetlerinin temel dayanağının Türkiye’nin AB’ne katılması yönünde olduğunu ispatlamıştır.

“Patrik Vartholomeos, Yunan, Amerikan ve Avrupa diplomasisi için ‘ölü’ bir konu olan Heybeliada Ruhban Okulunun tekrar faaliyete geçmesini 90’lı yılların başında ‘diriltmeyi’ başarmıştır. Dost ve düşmanlardan yöneltilen çekince ve itirazlara rağmen Patrik Vartholomeos, Heybeliada Ruhban Okulunu bir insan hakları ve dini haklar sembolü haline getirmeyi başarmıştır. On yıllık yoğun bir mücadeleden sonra bugün Amerikalıların, Avrupalıların ve Yunanlıların okulun tekrar ‘diriltilmesine’ yardımcı olduklarını görüyoruz.

“Patrik Vartholomeos, Azis Georgios Kilisesindeki taç giyme yıldönümü töreninde yapmış olduğu konuşmasında, diğerleri ile birlikte Evrensel tahtın Yunanistan’ın ‘Yeni Ülkeler’ olarak anılan eyaletlerinden bahsetmiştir. Bu, ‘Yeni Ülkeler’deki 36 Metropolitin Evrensel Patrikhane için olan büyük öneminin göstergesidir. Eğer Amerika Başpiskoposluğu, Evrensel Patrikhanenin Beyaz Saray ve Dışişleri ile ilişkilerindeki ‘garantör rolünü’ oluşturuyorsa, ‘Yeni Ülkeler’ de, Heybeliada Ruhban Okulunun ve Patrikhanenin yurtdışındaki eyaletlerinin mensuplarının kaynağını oluşturabilir.

“Varolan bütün sorunlara ve gerilemelere rağmen, Patrik Vartholomeos en azından statükoyu ve Amerika Başpiskoposluğu ile Yunanistan’daki 36 Metropolitin korumaya kararlı görünmektedir.

“Patrik Vartholomeos 70’li ve 80’li yıllarda uzun süre Batı Avrupa’da yaşamış, orada eğitim görmüş ve bütün Hıristiyan forumlarına katılmıştır. Orada geçirdiği yıllarda soğuk savaşı, bu savaşın Ortodoks kiliselerinin izledikleri politikaya etkilerini yakından yaşamıştır. ‘Konstantinopolis’ Kilisesinin başı, sosyalist ülkelerin artarda çöküşlerini ve kiliselerinin bağımsızlıklarını teminat altına almak için arka arkaya Patrikhaneye müracaat etmelerini yaşamıştır. Bu dönem, Patrik Vartholomeos’un eğitimini sürdürdüğü ‘en büyük okul’ dönemi olmuştur.

“Eğer Aralık ayında Türkiye, AB’ne katılım müzakerelerinin başlama tarihini alırsa, Patrik Vartholomeos artık Patrikhaneye herhangi birisinin Patrik seçilmesi için Türk vatandaşı olması koşulunun aranmayacağından daha emin olacaktır.

“Patrikhane ile ilgili bu gerçek, Yunanistan Kilisesinin siyasi öngörüsü dahilinde olduğu için, Hristodulos öncelikle Makedonya, Trakya, Epir ile Kuzey Ege Metropolitliklerini Yunanistan Bağımsız Kilisesine bağlamak istemektedir.

“Patrik, halka ve Kiliseye olan sevgisinden dolayı ne zaman geri adım atması gerektiğini bilen bir lider olduğunu göstermekte, ayrıca kendisine önümüzdeki dönemde gerekecek olan halk desteğini arttırmaya çalışmaktadır.

“‘Yeni Ülkeler’le ilgili olarak taleplerinin yerine getirilmekte olduğunu gören Vartholomeos, müritlerinin (inanmışlarının) büyük bir kısmını tatmin edememiştir. Patrik Vartholomeos, son olarak ‘Ayasofyanın Poli’sinden’¹⁶ çağdaş Yunanca ile yapmış olduğu konuşmasında Yunanlıların kalplerine hitap etmiş olmasına rağmen, Patrikhanedeki diğer büyük din adamlarının tutumlarının daha sert olduğu ortaya çıkmış ve bunun için halk onları dini âlimler olarak kabul etmemiştir. Hatta çoğumuzun kökenlerinin Anadolu’dan olduğu halde bizler dahi bunu böyle görmekteyiz.”

I. MENTEŞE ADALARINDA ESKİ VE YENİ METROPOLİT KRİZİ

Türkiye’yi ziyaret eden -resmi veya gayri resmi- her Yunanlı ve Rum genellikle İstanbul’u, İstanbul Rum Başpiskoposluğu ile Ortodoks Hıristiyan Rum Kiliselerini ziyaret eder. Pekiyi Türkiye’den, Yunanistan’a giden -resmi veya gayri resmi- her Türk, genellikle Batı Trakya’yı, Selânik’teki Atatürk’ün

¹⁶ Ayasofyanın İstanbul’undan.

evini, Batı Trakya Müslüman Türklerin kendilerinin seçtiği Müftüleri¹⁷ ve Yunanistan'daki Batı Trakya da dahil camileri ziyaret eder mi?

21 Nisan 2004 tarihli Rodos basınında (Rodiaki Gazetesi, Proodos Gazetesi, Demokratiki Gazetesi) "Ege Bakanı İstanbul'da" başlıklı haber aynen şöyledir:

"Ege Bakanı Aristotelis Pavlidis, denizlerde çevre korunması ile ilgili Türk TURMEPA ve Yunan ELMEPA kuruluşlarının ortak toplantısına katılmak için İstanbul'da bulunmaktadır. Toplantıya Türk Hükümet üyelerinin yanı sıra denizcilikle uğraşan Türk ve Yunan işadamları da katılacaktır. Toplantı vesilesiyle Bakan Pavlidis, Avrupa Birliği INTERREG programı çerçevesinde Yunanistan'da yapılan uygulamaları anlatacaktır. Ege Bakanı Pavlidis ayrıca 'Evrensel Patrik Vartholomeos'u da ziyaret etmiş ve kendisiyle Menteşe Adası bölgesini ilgilendiren konuları görüşmüştür. Bilindiği gibi Menteşe Adaları Kilisesi doğrudan doğruya İstanbul Patrikhanesine bağlı bulunmaktadır."

Rodos'a yeni bir Metropolit atanması ile ortaya çıkan sorun üzerine, Rodos'ta, Vartholomeos'a karşı mahalli basında genelde olumsuz ve tepki dolu yazılar yayınlanmaya başlamıştır. Bu konuda 26 Nisan 2004 tarihli Rodos basınından bazı başlıklar şöyledir: *Rodiaki Gazetesi*: "Fenerin Marifetlerinden Dolayı Kilise Kaynayan Bir Kazan Gibi, Rodoslular Patrikhanenin Tutumundan Dolayı Üzgün". Yine *Rodiaki Gazetesine* göre: "Yeni Metropolite Görevin Resmen Verilmesi ile İlgili Ayin Törenine Yerel Makamlar Katılmadı, Yeni Metropolit Mayıs Sonlarında Rodos'a Gelecek", *Proodos Gazetesi*: "Bundan Sonraki Kutsal Meclis Toplantısında Menteşe Adaları Metropolitliklerinde Başka Değişiklikler de Öngörülüyor." Yine *Proodos Gazetesine* göre: Patrikhaneye Ait Bir Kilisede Yapılan Ayin Töreniyle Yeni Rodos Metropolit Kirillos'a Görev Resmen Verildi."

Yine Yunan basınında öğrendiğimize göre, Rodos'a yeni atanan Metropolitin, görevi resmen almak üzere 25 Nisan 2004 tarihinde İstanbul'da Balıklı Manastırında İstanbul Başpiskoposu Vartholomeos nezaretinde yapılan ayin törenine Girit'ten de katılım olmuştur. Tören için Rodos Metropolit Muavini Paizios da İstanbul'a gitmiştir. Törene davet edilmiş olmalarına

¹⁷ Batı Trakya'da ayrıca bir de Yunan devletinin, Yunan Ortodoks Hristiyan valinin başkanlığında toplanan kurul tarafından atanan başka bir deyişle Yunan devletinin bizzat atadığı ve Batı Trakya Müslüman Türklerinin çoğunluğu tarafından kabul edilmeyen, tanınmayan; Dimtoka (Dedeagaç), Gümilcine ve İskeçe Müftüleri vardır.

rağmen, yapılan Metropolitlik atamalarına karşı tepkilerini göstermek amacıyla Rodos'taki yerel makamların İstanbul'daki törene katılmadıkları gözlemlenmektedir. Yeni Metropolitin Mayıs ayı sonlarına doğru Rodos'a gelmesi ve yapılacak bir törenle görevi devralması ve bu törene İstanbul Başpiskoposluğundan da temsilcilerin katılacağı Yunan basınında dile getirilmektedir.

Yunan Basınında, İstanbul Başpiskoposu ile Atina Kilisesi arasındaki sürtüşme ve Menteşe Adaları Metropoliti ile ilgili tartışmalar Rodos'ta yayınlanan 4 Mayıs 2004 tarihli *Proodos Gazetesi*'nde yer almaktadır. Söz konusu gazetede "Kilisedeki Olaylar Çerçevesinde Menteşe Adalarında Bölünme Havası Yaratılmaya Çalışılıyor, Rodos Metropolitinin Beyanları" başlıklı haberin aşağıdaki çevirisinde şunlar yer almaktadır:

"İstanbul'daki Evrensel Patrikhane ile Yunanistan Kilisesi arasındaki gerginlik, öteden beri Patrikhaneye büyük bağlılık gösteren Menteşe Adaları halkını da etkilemiş ve halk arasında bölünmeler görünmeye başlamıştır. Bundan iki hafta kadar önce Rodos Metropolitiğinde yapılan ani değişiklik, Rodos Metropolitiğine bağlı bazı adaların Metropolitlik bünyesinden kopartılarak, Sömbeki Adasında yeni bir Metropolitlik kurulması ve en önemlisi de bütün bunların gerçekleştirilmesinde izlenen yöntem, Rodos'ta Patrikhane aleyhine bir hava yaratmıştır.

"Öteden beri süregelen gelişmeler ve geçtiğimiz Cuma günü Patrik Vartholomeos'un aldığı kararlar Menteşe Adaları halkı üzerinde hayal kırıklığı yaratmış ve gelişmelerin daha da kötüye gideceği yolunda endişeler taşındığı gözlenmektedir. Hatta bazı kimseler Menteşe Adaları Kilisesinin Yunanistan Kilisesi ile birleşmesi yönünde görüşleri sürmeye başlamışlardır. Menteşe Adalarında böyle bir ortamın yaratılmasında Atina ve yerel basında çıkan haberlerin de büyük etkisi olmuştur. Ancak yine de böyle bir ihtimalin gerçekleşmesinin de pek kolay olmadığı görülmektedir.

"Patrikhanenin 1928 tarihli Patriklik Senedi kararını iptal etme yolundaki tehditleri üzerine, Menteşe Adalarının Yunanistan kilisesine bağlanacağı yolunda çıkan söylentiler hakkında dün Rodos'taki ERA¹⁸ radyosuna beyanatta bulunan yeni Rodos Metropoliti Kirillos şunları söylemiştir: 'Böyle bir şeyler söylenmiş olabilir ve bazı kimseler böyle bir şeyi hayal edebilirler. Ancak bu pek kolay değildir. Bu konuda bölgedeki dini liderlerin tutumu da

¹⁸ Yunan devlet radyosu.

çok önemlidir. Örneğin ben, böyle bir şeyi katiben kabul etmem. Makamımdan olurum, böyle bir kararı imzalamam. Girit'teki dini liderler de aynı şekilde davranacaklardır.' Diğer taraftan Menteşe Adaları Valilik Meclisi geçtiğimiz Cuma günü yaptığı toplantıda, iki kilise arasındaki gelişmeler, özellikle de Menteşe Adaları Metropolitliklerindeki gelişmelerden ve Patrikhanenin bu konularda izlediği yöntemler hakkında herhangi bir tavır belirlemekten kaçınmıştır. Bu arada alınan haberlere göre, yakında Menteşe Adaları Metropolitliklerinde yeni gelişmeler beklenmektedir. 90 yaşında olan fakat buna rağmen geçtiğimiz Cuma günü geniş kapsamlı Patrikhane Kutsal Meclisine katılan İstanköy Metropoliti Emiliyanos'un yerine başka birinin atanmasına kesin gözü ile bakılmaktadır. Emiliyanos'un yerine, daha önce İstanköy Metropoliti Muavini olan ve halen Kerpe Metropoliti olarak görev yapan Amvrosios'un getirilmesinden söz edilmektedir. Ancak bu konuda kesin bir şey söylemek mümkün değildir.

"Zira Patrikhane bu gibi kararlarında herkesi şaşırtmaktadır. Ayrıca Menteşe Adaları Metropolitliklerinin yenilenmesi çerçevesinde başka değişikliklerin de yapılması mümkündür."

Doğrudan İstanbul Rum Başpiskoposluğuna bağlı olan Menteşe Adaları (Rodos) Metropolitliğine, Yunanlıların deyimiyle "Patrikhane" tarafından atanan Kirilos ile ilgili olarak, 9 Haziran 2004 tarihli *Eleftheros Tipos Gazetesi*'nde: "Eski Metropolit Terk Etmiyor. Yeni Metropolitin Atanışlığını Kabul Etmiyor" başlıklı yazı aşağıdaki gibidir:

"Geçen Cumartesi günü Metropolitlik tacını giyen yeni Rodos Metropoliti Kirilos için sorunlardan bir tanesi de Rodos eski Metropoliti Apostolos'un halihazırda ikâmet ettiği Metropolitlik konutunu terk etmemesi ve burasını yeni Metropolite devretmemesidir. Eski Metropolit, yeni atanan Metropolit Kirilos'u tanımıyor. Ancak, burada devlet makamlarıyla ilgili de bir sorun ortaya çıkıyor. Çünkü, resmen Yunan devletinin, yeni Metropoliti tanıdığını ifade eden resmi bir yazı da bulunmuyor.

"Bu arada, gazetemizin bir kamu hukuku tüzel kişiliği olarak Menteşe Adaları Metropolitliklerinin yönetimi konusundaki yasal boşluğu daha önceki sayılarında ortaya koymuş olması, bütün ilde büyük ilgi uyandırmış olup, bu konu yerel basın organlarının ana konusu haline gelmiştir. Ayrıca, yeni Metropolit Kirilos'un taç giyme töreninde Yunan devletinin hiç bir resmi yazı göndermemiş ve okunmamış olması, bugüne kadar yeni Metropolitlerin tanınmadığı anlamına gelmektedir."

J. GİRİT YARI BAĞIMSIZ KİLİSESİ

5 Nisan 2004 tarihli *Eleftheros Tipos Gazetesi*'nin: "Girit Kilisesinin Vartholomeos'un Mektubuna Cevabı" başlıklı habere göre,

"Girit Taşra Meclisi (Sinodu), Ekümenik Patrik Vartholomeos'un geçtiğimiz Mart ayının başından itibaren Girit Başpiskoposu Timotheos'un Kutsal Meclisine katılacağını bildiren mektubuna bir cevap gönderdi. Girit Meclisi, söz konusu bu mektupta, Evrensel Patriğin davetinin kabul edildiğini bildirmektedir. Patriğin mektubunda belirtildiği üzere, 'yüzyıllardan beri kesintisiz bir biçimde devam eden Ana Kilise'¹⁹ ile ona bağlı Girit Kilisesi arasındaki ilişkiler böylece daha da güçlenmekte, bu tüzük çerçevesinde faaliyet gösteren Taşra Kutsal Meclisinin kurumsallığı artmakta, hayırsever ruhban sınıfına ve dindar ada halkına saygı gösterilmekte ve Saygıdeğer Fener Merkezi'nin²⁰ Evrensel Ortodoks Hıristiyanlığın birinci merkezi konumu güçlenmektedir. Girit Kilisesi'nin yürürlükteki Tüzüğü, zaman zaman değişikliklere uğramış olan ve Yunanistan hükümetince onaylanan 4149/1961 tarih ve sayılı Tüzüktür. Tüzüğün 24. maddesine göre, Girit Başpiskoposu Patrikhanenin Kutsal Meclisi'ni üye olarak izleyebilir. Ancak, Tüzükte Giritli din adamlarından bahsedilmemektedir. Bu durumda ortaya çıkan konu şudur: Yunanistan'da Kilise ile devlet ilişkilerinin niteliği göz önünde tutulduğunda, Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin kararlarının bir hukuki geçerliliğinin olabilmesi bakımından, Evrensel Patriğin Girit ve Menteşe Adaları konusundaki kararları Yunan hukuk düzeninden bağımsız olarak mı uygulanacaktır? Yoksa, Yunan hükümetinin özel yasal bir düzenleme ile mi yapması gerekecektir?"

K. YENİDEN KRİZ

2 Ocak 2005 tarihli *Eleftheros Tipos Gazetesi*'nde yayınan "Fener - Atina Kilisesindeki Açık Cepheleler, 2005'te Kiliseler Arası Endişe Verici Öngörüler" başlıklı yazı G. N. Papathanasopoulos tarafından kaleme alınmıştır. Konumuzla ilgili olarak şunlar yazılmaktadır:

"... Kiliseler arası konularda 2005 için öngörülen gelişmeler endişe vericidir. Dileğimiz bu değerlendirmelerin yanlış çıkmasıdır. Ne yazık ki,

¹⁹ İstanbul Rum Başpiskoposluğu, Yunanlıların deyimiyile "İstanbul Ekümenik Patrikhanesi".

²⁰ İstanbul Rum Başpiskoposluğu.

2004 yılında bu temenni gerçekleşmedi. Gelişmeler daha çok, Fener Patrikhanesi'yle Yunanistan Kilisesi ve Moskova Patrikhanesi arasındaki ilişkilerle ilgilidir. Fener ile Atina Kilisesi'nin ilişkileri, 30 Eylül 2004 tarihinde Fener Rum Patriği Vartholomeos'un Başpiskopos Hristodulos'a gönderdiği mektup ve Kutsal Meclisin buna cevabı yüzünden sallantıda kaldı. Bu mektupla Patrik, "1850 Düzenlemesi ve 1928 Patriklik Senedi (Feragatnamesi)'nin daha önce belirtilmiş olan koşullarına tam olarak uyulmasını istiyor. Yunan Hükümeti ise, Yunanistan Kilisesi'nin kuruluş tüzüğü olan 590/1977 sayılı kanunun ihlâlini kabul ettiği iddialarını reddediyor. Belirsiz olan bir diğer konu da, Fener Rum Patrikhanesi'nin Yunanistan Bağımsız Kilisesi için aldığı kararların bağlayıcı olup olmadığıdır. Diğer taraftan, Yunan hükümeti ve Kilisesi'nin, muhalif olmalarına rağmen, 1928 Patriklik Senedinin tek tarafı olarak feshedip edemeyecekleri hususu da bir başka sorundur. Patrik, mektubunda ayrıca, 1928 Patriklik Senedinin Patrikhane manastırları ile ilgili olan 10. maddesinin uygulanmasını talep ediyor. Anlaşmazlığın ana unsurlarından biri, Yunanistan'daki kiliselerde Patriğin adının anılması zorunlu olmakla birlikte, yönetim ve denetimlerinin Yunanistan Kilisesi'nin doğrudan sorumluluğunda olmasıdır. Esasen, 2003 yılında başlayan ve 2004 yılı yaz aylarında sona eren Fener ile Yunanistan Kilisesi arasındaki sürtüşme, Patriğin yeni mektubu ile 2005 yılında yeniden canlanmıştır.

"Geçmişin deneyimlerinden, bu sorunun sadece Yunan Devleti tarafından çözülebileceğini söylemek mümkündür. PASOK hükümetinin geçmişte izlemiş olduğu 'görmezden gelme' taktiği, krizi daha da büyütüştür.

"Türkiye ile AB müzakerelerinin başlayacağı önümüzdeki Ekim ayına kadar ve Kıbrıs gibi milli bir konunun sürüncemede olduğu bu dönemde, içeride ulusal cepheyi güçsüzleştirecek yeni bir Kilise krizinin tekrar ortaya çıkmasına izin verilmesinin şimdi zamanı değildir."

L. BİR İSTANBULLU RUM'UN "FERYADI"

Rodos'ta yayınlanan *5 Mayıs 2004 tarihli Demokratiki Gazetesi*:²¹
"Kilisede Olup Bitenlerle İlgili Olarak Bir İstanbullunun Feryadı, Patrikhane

²¹ Demokratiki Gazetesi, Rodos'ta Yunanca olarak yayınlanan bağımsız, günlük 2.800 tirajlı yerel bir gazetedir.

Daima Bir Termopil²² Olarak Kalmıştır” başlıklı yazı aynen aşağıya alınmıştır:

“Bazı kimseler tarafından Osmanlı casusu gibi gösterilmeye çalışılan Evrensel Patrik Aziz 5. Grigorios Yunan İhtilalini desteklediği için Osmanlılar tarafından asılarak öldürülmüştü. Adı geçen asıldığı kapı hâlâ kapalı tutulmaktadır. Türk makamları bu kapının açılması için baskı yapmaktadırlar. Bunun amacı bir yandan Helenizm’i, diğer yandan da bugünkü Patriği küçük düşürmektir. Adamdaki kişiliği bir kere düşünün. Herkes İzmir Metropoliti Aziz Hrisostomos’a kaçıp canını kurtarması için yalvarırken, o Metropolitliğini terk etmemiş, direnmiş ve sonunda Türkler tarafından öldürülmüştür.

“Türkler Küçük Asya felaketinden beri sürekli olarak İstanbul Evrensel Patrikhanesinin itibarını zedelemek ve Patrikhane’yi İstanbul’dan kovmak amacını gütmüşlerdir. Dolayısıyla şimdi Patrikhane ile ilişkilerini gerginleştiren Atina Başpiskoposu Türklerin amacına hizmet etmektedir. Tam manasıyla bir Yunan kurumu olan Patrikhane Evrensellik vasfını kaybedecek olursa bundan Yunanistan Başpiskoposu Hristodulos da zararlı çıkacaktır. Bir an İstanbul Patrikhanesinin evrensellik vasfını kaybettiğini düşünelim. O zaman bu vasıf muhtemelen Moskova’ya geçecektir ve Yunanistan Başpiskoposu da diğer devletlerdeki alelade Başpiskoposlar sırasına girecektir.

“Hristodulos eğer Patrik olmak istiyorsa, İstanbul’un kurtarılmasına çalışsın. Ortodoksluğun lideri, Evrensel Patrikhanenin itibarını zedelemekle olunmaz. Bunun bir başka yolu da, Başpiskoposun, işbaşında bulunan Yeni Demokrasi Partisi Hükümeti üzerinde nüfuzunu kullanıp, hükümetin, Türkiye’nin Avrupa Birliği sürecini koz olarak kullanarak, Türkiye’nin Patrik seçimi konusunda koyduğu kısıtlamaları kaldırmasını sağlamaktır. Böylece Patriklik makamı boşaldığında belki Patrik olur.

“Patriğin Türk hükümetinin boyunduruğu altında olduğu hususuna gelince, bunda, anlaşmaları ve insan haklarını uygulamayı Türkiye’ye kabul ettiremeyen gelmiş geçmiş bütün Yunan hükümetlerinin sorumluluğu vardır. İstanbul Rumlarının ve Patrikhanenin korunması için hiçbir şey yapılmamıştır. İstanbul’da 1955 Eylül olayları ile 1965 yılındaki yurt dışına sürme olayları olurken neredeydiler? İstanbulluların Yunanistan’a olan katkılarını ise

²² Sınır bekçisi, serhat boyu.

kimse inkâr edemez. İkinci Dünya Savaşına gönüllü olarak katılan ve ölen İstanbulluların adlarının yazılı olduğu Mermer plaka hâlâ İstanbul'da Yunan Konsolosluğunda durmaktadır. Yunan Hava Kuvvetleri Komutanı olarak görev yapmış Hava generali Margaritis İstanbullu olup, Zoğrafyon Lisesi mezunudur. 1987 Sismik krizinde İstanbul, Bandırma ve Balıkesir'deki hedefleri belirlemek için bu hedefler üzerinde gönüllü olarak uçan pilot da İstanbullu idi. Eğer Yunanistan şu anda elektronik savaşın önde gelenleri arasında yer alıyorsa, bunu iki İstanbulluya borçludur. Eğer Bodosakis (PYRKAL'ı kuran adam) olmasaydı, av tüfeği fişeği dahi üretememiş olacaktık. İzmirli Onasis olmasaydı, Yunanistan hâlâ milli bir hava yolu şirketine sahip olamayacaktı.

“Size şu tavsiyede bulunacağım. Gezi için sürüler halinde otobüslere binip İstanbul'a gittiğinizde Patriğin elini öpmek için birbirinizle yarışırken, Evrensel Patrikhane için ileri sürülen iftiraları düşünün ve ona göre kendisinden sessizce özür dileyin. Bayanlar ve baylar, bir tarafta oturup kahvenizi içerken Patrik hakkında ileri geri yanlış ithamlarda bulunmaktansa, elinize bilginizi artıracak bir kitap alıp okuyun ve gerçekleri öğrenin. Böylece size yutturulmaya çalışılan yalanları fark edebilirsiniz. Kültür önemli bir şeydir. Ortodoks Hıristiyan bir İstanbullu”

M. İSTANBUL BAŞPİSKOPOSUĞUNUN “EVRENSELLİĞİ”NE İTİRAZ

21 Ekim 2004 tarihli Elefterotipia Gazetesinde: “Patrikhane İçin Ankara Vatikan'a Sert Çıktı” başlıklı Aris Abacis imzalı Ankara çıkışlı haber - yorumun Türkçeye çevirisi aşağıdaki gibidir:

“Vatikan Büyükelçisinin Patrik Vartholomeos'dan bahsederken 'Evrensel Patrik' ifadesini kullanmasının Türk tarafında rahatsızlık yarattığı görülüyor. Türklere göre, sadece Fener Patrikhanesi vardır ve 'evrensel değildir'. Rahatsızlığını ilk dile getiren CHP Genel Başkan Yardımcısı Onur Öymen oldu. Öymen, Devlet Bakanı Beşir Atalay'dan Vatikan Büyükelçisine 'gereken uyarıların yapıp yapılmadığını' sordu. Atalay, Vatikan Büyükelçisinin Dışişleri Bakanlığına çağrılarak uyarıldığını söyledi, 'Patrikhanenin statüsünü belirleyen Lozan Antlaşmasında bir değişiklik yapılmasının söz konusu olmadığını da' belirtti.

“Lozan Antlaşması Patrikhanenin statüsünden bahsetmemektedir ve 1923 yılından bu yana Türkler, Patrikhane konusunda keyfi hareket etmek-

tedirler. Ancak, öyle görülüyor ki, bu başka bir meseledir! Aslında, Patrikhanenin 'evrensel' olmadığı yönündeki gerekçe, İstanbul Valiliği tarafından 1923 yılında hazırlanan bir genelgeye (kararnameye) dayanıyor. Daha ayrıntılı olarak:

"Bu genelge ile Türkler, Kutsal Mecliste Türk uyruğuna sahip olan Metropolitlerin nasıl üye olacaklarını 'tayin ediyor'. Bu genelge ile Ankara'nın Patrikhanenin hukuki statüsünü tanımaması, hatta 'Patrikhanenin Fener'deki Ayios Georgios Kilisesini işgal ettiğine inanması' Patrikhanenin 'evrenselliğinin' olmadığı gerekçesine dayanak oluşturuluyor.

"Bu arada, geçmişte 'kırmızı (siyasi eğilim)', günümüzde ise 'yeşil' olan Cohn Benditt, Patrikhanenin evrenselliği ile ilgili soruya verdiği cevapla aslında kendisinin 'pembe' olduğunu ortaya koydu. Benditt, Patrikhanenin evrenselliği ile ilgili olarak AB belgesinde yer alanları benimseyip benimsemediği yolundaki soruya, 'bilmiyorum, belgeyi ben yazmadım' cevabını verdi. Görüldüğü üzere, çoğu çevreler için bu dönem 'Türkiye'ye iyi davranmalıyız' dönemidir."

Diğer taraftan 3 Aralık 2004 Tarihli *Eleftherotipia Gazetesi*; "Erdoğan, Feneri Sahte Lozan'la Tehdit Ediyor" başlıklı ve Ankara'dan Türk vatandaşı (İstanbul Rum'u) Aris Abacı'nın yazısının çevirisi aşağıdadır: "Türkiye'de Herkes Evrensel (Ekümenik) Patrikhane ve Evrenselliğin Aleyhine Konuşmaya Başladı.

"Başbakan Erdoğan dahi 'tehditvari' nitelikte Patrikhaneye atıfta bulunarak; 'hiç kimse ülkemizin sükunetine zarar vermeye kalkışmasın' dedi. Dün öğleden sonra NTV kanalına konuşan Başbakan Erdoğan, 'bir vatandaşın sahip olmadığı ve kendisine yurtdışından verilmiş sıfatları kullanarak davetiyeler bastırmasını yanlış buluyoruz' dedi. CNN-Türk'ün haberine göre ise, Patrikhanenin evrenselliği ve Heybeliada Ruhban Okulu konusu Türk Milli Güvenlik Siyaset belgesinde yer aldı.

"İstanbul Rum Azınlığının ve Patrikhanenin statüsü Lozan Antlaşması'yla belirlenmiştir. Dün Atina Başpiskoposu Hristodulos ise Patrikhaneye destek vermek amacıyla şu açıklamayı yaptı: 'Dostlarımız ve müttefiklerimiz, komşularımızın, Evrensel Patrikhane kurumunun tüm Yunanlıların vicdanlarının en müstesna yerinde bulunduğunu bilmeleri gerekir. Bu durumda Patrikhanenin her türlü yarası, Yunan milletinin bilincinde bir yaradır. Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin Evrensel Patrikhane, Elen Azınlığı ve Türkiye'deki diğer dini azınlıklara karşı anlamsız tutumu

ciddi kaygılara, derin düşüncelere ve yeni bir tepkiye neden olmaktadır. Eğer Avrupa halkları bir gün Türkiye'nin Avrupa'ya tam üye olması konusunda referanduma davet edilirlse, o zaman sonuç ne olacaktır? Sonuç olarak bunlar akıllarını mı kaybettiler?"

"Başpiskopos Hristodulos ayrıca, Patriğe destek olmak amacıyla kendisine mektup da göndermiştir. Dini özgürlüklere saygı konusu, Avrupa Birliği ve üye devletler için temel ölçüttür. Türkiye'nin hükümet sözcüsü dün Türk hükümetinin bu tutumuyla ilgili olarak verdiği cevabında, Türkiye'nin Avrupa yolunda ilerleyebilmesi için bu ölçütü de tamamlaması gerektiğinin altını çizmiştir."

Öte yandan aynı tarihli gazetede Ankara'nın "Evrensel Patrikhane"ye ilişkin tehditlerini yorumlayan Yunanistan Komünist Partisi Başkanı Aleka Papanicolaou ise şunları söylemiştir: "Türkiye liderliği, birçok yönden kazançlı çıkmak amacıyla ABD'nin sırtından pazarlık yapmaktadır. Burada oyunlar ve rekabetler vardır. Tabii bu durumda, dinle, Heybeliada Ruhban Okulu ve diğerleri ile ilgili olanlar konusunda büyük mağduriyet yaşanmaktadır."

SONUÇ

Yunanistan'da "Patrikhane" konusuyla ilgilenen bazı yazarların görüşlerine giriş bölümünde yer verildi. Bu arada 2004 yılındaki Yunan gazetelerini tarayarak, konumuzla ilgili olanlardan önemli bulduklarımızın bazılarının tamamını, bazılarının da bir kısmını Türkçe'ye çevirip, Yunanlıların İstanbul Rum Başpiskoposluğuna bakış açısı ile İstanbul Rum Başpiskoposluğu ile Yunan Kilisesi sorunlarını, ilişkilerini ortaya koymaya çalıştık. Ortaya çıkan sonuç, 1923 Lozan Barış Andlaşmasından sonra, "Patrikhanenin" hukuki, idari ve siyasi statüsünün değiştiği yönündedir.

Ancak buna rağmen, Rumların ve Yunanlıların İstanbul Rum Başpiskoposluğunun statüsü konusunda, 1923 Lozan Barış Konferansından sonra da ve özellikle Türkiye'nin Avrupa Birliğine tam üye olması süreci ile birlikte, 1923 öncesindeki statüsünden bile daha ileri gidilmesi arzu ve hayali içinde olması ilginç olduğu kadar düşündürücüdür. Nihâi hedefleri 1923 öncesindeki gibi, İstanbul Rum Başpiskoposunun sözde idari yetkilerini kullanabilmesidir -zaten bugün fiili olarak Kiliseler üzerindeki idari yetkisini kullanmaktadır- ve Türkiye tarafından "Patriklik" -ki en yetkili, yetkisiz resmi kişiler bile "Patrik" hatta "Aziz Patrik" sıfatı ile Vartholomeos'a hitap ederek, Vartholomeos'un gittiği devletlerdeki Türk Büyükelçileri, "Patrik onuruna"

yemekler vererek, farkında olmadan kiliseler üzerindeki sözde idari ve siyasi yetkisini kabul ettikleri izlenimini vermektedirler- ve “Evrensel Patrik” unvanının resmen ve hukuken tanınması yolları Türkiye’nin AB üyeliği sürecinde diğer devletlerin de Türkiye’ye baskılar uygulamasıyla, bu şekilde yavaş yavaş sanki açılmaktadır. Bu da herhalde Vartholomeos’u cesaretlendirmektedir.

İstanbul Rum Başpiskoposu, Lozan Konferansında varılan mutabakata aykırı davranmaktadır.

Yunan basını incelendiğinde bu açıkça ortaya çıkmaktadır. Çünkü Vartholomeos sadece idari yetki değil, bir siyaset adamı gibi devlet başkanlarıyla ve diğerleriyle ilişkide bulunup hareket etmektedir. Bir an için Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanının bu şekilde hareket ettiğini düşünelim. Bunu kabul edebilir miyiz? Kısaca ve öz olarak İstanbul Rum Başpiskoposu, “Patrik, Yeni Roma Evrensel Patrik” unvanlarını kullanarak diğer kiliseler - Yarı Bağımsız Girit Kilisesi, Menteşe Adaları Metropolitliği, “Yeni Ülkeler” olarak anılan Kuzey Yunanistan Metropolitlikleri, Aynaroz bölgesi manastırları, Amerika Başpiskoposluğu, İngiltere Başpiskoposluğu ve Batı Avrupa, İrlanda, Malta Eksarhlığı, İspanya Başpiskoposluğu ve Portekiz Eksarhlığı veya başka bir deyişle Avrupa, Asya, Amerika ve Avustralya olmak üzere dünyanın dört bir yanına, “dört kıtasına” yayılmış bulunan²³ birçok Ortodoks Kilisesi- üzerinde idari yetkisini Türkiye resmen ve hukuken tanımasa da fiilen kullanmaktadır. Burada önemli olan Türkiye’nin hukuken ve resmen “Yeni Roma ve Ekümenik Patrik” sıfatını tanımamasıdır. Çünkü bu tanıma, tehlikeli hukuki ve siyasi sonuçlar doğurabilir.

Vartholomeos, Türkiye AB’ye tam üye olunca, AB üyesi devletlerinde bulunan Ortodoks Hıristiyan toplumların da dini lideri olma amacını ve hayalini gütmektedir ve bu amaçla AB’de bürosunu da açmış bulunmaktadır. Bu şekildeki faaliyetleriyle uluslararası hukuk kişiliği -özne, süje- kazanarak, herhalde İstanbul’da bir Vatikan (Papalık), dolayısıyla bütün Ortodoks Hıristiyan dünyanın dini merkezi (Ortodoks “Halifesi”) olmaya çalışmaktadır.

Oysa Lozan Konferansı tutanakları incelendiğinde, “Patrikhanenin” Osmanlı dönemindeki gibi kilisenin idari ve siyasi işleriyle ilgilenmesi yasaklanmış olduğu ve “Patrikhanenin” yetkilerinin İstanbul’daki Rum Ortodoks Azınlığın dini (ruhani, ilâhi) işleriyle Başpiskoposlukla sınırlanmış olduğu görülmektedir. Ayrıca bu husus Lozan Konferansında taraf-

²³ Troyianu – Leontaritu, s.45.

larca benimsenmiştir. Dolayısıyla “İstanbul Başpiskoposu Yeni Roma ve Ekümenik Patrik” unvanı, İstanbul Rum Başpiskoposu unvanına indirilirken, Patrikhane de İstanbul Rum Başpiskoposluğu olmuştur.

Yukarıda tercümelerini verdiğim, Yunan gazetesinden öğrendiğimize göre, bugün (2006) bile İstanbul Rum Başpiskoposluğunda hâlâ; “Türk uyruklu olmayan (Yunanlıların), Patrikhanede görevli olan din adamları, oturma ve çalışma izinleri olmadığı (Türkiye vermediği) için, her üç ayda bir Türkiye’den çıkış yapıp, tekrar giriş yaparak çalışıyorlarsa”!²⁴ Bir Türk kurumu olan “Patrikhanede”, Türk uyruklu olmayan, yabancıların din görevlisi olarak bulunmaları ve kaçak olarak çalışmaları çok düşündürücü değil mi?

Burada şu soru da ister istemez insanın aklına gelmektedir: Acaba Yunanistan, Batı Trakya’daki seçilmiş Müftülüklerin yanında, Yunanistan uyruklu olmayan, Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından görevlendirilmiş Türk uyrukluların çalışmalarına izin verir mi? Kaçak, başka bir deyişle gayri yasal olarak Batı Trakya’da kalmalarına, ikamet etmelerine veya din görevlisi olarak çalışmalarına göz yumar mı? Buna, Yunanistan hükümetleri, Türkiye’de olduğu gibi asla ve katiyetle göz yummazlar. İşte bu da çok düşündürücü değil mi? Bir de 1981’den beri AB üyesi ve demokrasinin beşiği olan -AB normlarına, demokratik kural ve geleneklere, insan haklarına uygun hareket ettiğini iddia eden ve böyle “varsayılan”- Yunanistan’da ve özellikle İskeçe, Gümülcine ve Dedeoğaç’ta Türkiye’den giden gazeteciler ve diğerlerinin Yunanlı sivil polislerce nasıl takip edildikleri, taciz edildikleri ve sorgulandıklarını da düşünersek!

Diğer taraftan Batı Trakya Müslüman Türklerin Başmüftülük kurumu halen açılmamış ve yasaklı iken, mevcut Müftülükler ise toplumun da bölünmesine, parçalanmasına -böl, yönet, yok et yöntemiyle- neden olacak bir biçimde Ortodoks Hıristiyanların çıkarlarına hizmet edecek bir niteliğe getirilmişse -ve bazılarının göre; “tayinli Müftüler nedeniyle, Müftülükler âdeta işgal altında iken”- İstanbul Rum Başpiskoposluğunun günümüzde “Evrensellik” mertebesine sıçramak istemesi ve bu şekilde Müslüman Türklere göre daha imtiyazlı bir statü kazanması da ayrıca düşündürücü değil mi?

Batı Trakya’daki Müslüman Türklerin Müftülük kurumları, bizzat Batı Trakya Müslüman Türkleri ile Türkiye hükümetleri, siyasetçileri, aydınları, bilim adamları tarafından yeterince sahip çıkılmadığı ve Yunan yönetimle-

²⁴ <http://www.diplomatia.gr/main.php?issueID&articleID=142>, Şubat - Mart 2004 Tarihli Diplomatia Dergisi.

rinin yasalar çıkararak aldığı önlemler neticesinde, andlaşmalardan kaynaklanan fonksiyonlarını yavaş yavaş yitirmektedir. Bugün Yunanistan'da yürürlükte bulunan 1920 sayılı ve 1991 tarihli yasa gereği, Ortodoks Hıristiyan Valinin başkanlığında -İskeçe, Gümülcine ve Dedeağaç'ta- her ilde ayrı ayrı toplanan bir kurul tarafından, valiliğe müracaat eden adaylar arasından Müftülük yapma ehliyetine sahip olan bir aday "Müftü" olarak tayin edilmektedir.²⁵ Bu şekilde yapılan bir atama halkın çoğunluğu tarafından tasvip görmemektedir.

Böylece, Batı Trakya'da bir taraftan Yunan kökenli Ortodoks Hıristiyan dininden valinin ve diğerlerin işbirliği ile tayin ettikleri Müftüler ile diğer taraftan da Batı Trakya'da doğmuş büyümüş Yunan uyruklu Müslüman Türklerden mümin, mütedeyyin veya başka bir deyişle camiye gidip beş vakit namazlarını kılan kişilerin, camide yaptıkları oylama ile seçtikleri kendi Müftüleri vardır. İşte 1985'ten beri devam eden bu sorun Türk toplumu ve Türkiye tarafından unutulmuş ve gündemden düşmüş gibi görünmektedir. Ancak Yunanistan, diğer taraftan da Batı Trakya'daki Müftülerin İslâm Hukukuna (geleneğe veya şeriat hukukuna) göre yargılama yetkilerini "AB üyesi Yunanistan'da, 21. yüzyılda din görevlileri tarafından aile ve miras hukuku konularında kutsal yargıçların, yargılama yetkisinin bulunması durumunu paradoks"²⁶ olarak değerlendirip, andlaşmalardan kaynaklanan bu hakların geri alınması ve yasaklanmasını istemektedir. Oysa Yunan aydınları, akademisyenleri, gazetecileri, siyasetçileri, Yunan yönetimi ve Vartholomeos, çoğunluğun ortak bir toplumsal vicdan ile İstanbul Rum Başpiskoposluğunun "tarihte olduğu gibi" idari, siyasi ve yargılama yetkilerini, "evrenselliğini" elde etmesi için gerekli bütün koşulları yaratmaya çalışmakta ve Türkiye'ye baskı ortamı hazırlayarak Batıda ve bütün dünya çapında "Evrenselliğinin" gerçekleşmesi yolunda olağanüstü bir destek sağlamaktadırlar.

Son olarak, İstanbul Rum Başpiskoposluğu hakkında Türkiye'de herhangi bir yasal düzenlemenin bulunmaması, 1923 yılından beri yasal boşluğun giderilmemesi, İstanbul Rum Başpiskoposluğunun faaliyetlerini ve statüsünü düzenlenmemiş olması, diğer taraftan Kudüs Rum Patrikhanesi hakkında bile

²⁵ Bu konuda geniş bilgi için bkz. **Cin, T.:** Yunanistan'daki Müslüman Türk Azınlığın Din ve Vicdan Özgürlüğü Sorunu (Başmüftülük ve Müftülükler) Seçkin Yayınları, Ankara 2003.

²⁶ **Vrusti, Hr. D.:** "To paradokso tis iparksis ierodikaston stin Ellada tis Evropayikis Enosis (Avrupa Birliği Üyesi Yunanistan'da Kutsal Yargıçların Varlığı Paradoksu)" FAKELOS TURKİAS (Türkiye Dosyası), Nea Politiki (Yeni Siyaset), Aylık Siyasi Dergi, Cilt I., Papazisi Yayınları, Atina Ekim 2005, s.35-37.

Ürdün'ün çıkardığı 1958 tarihli ve 27 sayılı bir yasanın yürürlükte bulunması ve bu yasa gereği Kudüs Rum Patriğinin -ki cemaati Arapça konuşan Filistinli Araplardır- seçilme, görev ve yetkilerinin bir yasayla düzenlenmiş bulunması ayrıca bizi kara kara düşündürmesi gerekmez mi?

Önerimiz, İstanbul Rum Başpiskoposunun seçimini, görev ve yetkilerini düzenleyen bir yasanın çıkarılması ve bu çıkarılacak yasanın, Yunanistan'daki 1920 sayılı ve 1991 tarihli "Müslüman Din Görevlileri Hakkındaki" yasaya denk veya paralel hükümler ihtiva etmesidir. Diğer taraftan, yine AB üyesi Yunanistan'da Batı Trakya Müslüman Türklerinin Vakıfları hakkında yürürlükte bulunan yasa ile Türkiye'de çıkarılan veya çıkarılacak olan yasaların da yine denk olması, paralel hükümler içermesi gerekir.

Lozan Barış Konferansında Türkiye ile Yunanistan arasında bir denge - Lozan Dengesi- sağlandıktan sonra 1923 Lozan Barış Andlaşması imzalanmış ve iki devlet arasında barış sağlanabilmiştir.

Lozan Barış Andlaşmasının 45. maddesi bir taraftan Türkiye'deki gayri Müslimler için Yunanistan'ın deyimi ile İstanbul Rumları ("Helenleri") için 37. maddeden 44. maddeye kadar sayılanlardan Yunanistan'daki "Müslümanlar" da yararlanacaklardır diyerek, Yunanistan'a yükümlülük yüklerken, diğer taraftan da Türkiye'yi, Yunanistan'daki Yunan uyruklu Batı Trakya Müslüman Türkler üzerinde hak sahibi yapmaktadır.

Batı Trakya Müslüman Türklerinin Başmüftülük ve Müftülükler ile Vakıflar sorunları devam etmektedir. Bu konuda AB üyesi Yunanistan, Batı Trakyalı Müslüman Türklerin ve Türkiye'nin görüşlerini dikkate almadan ve andlaşmalara da aykırı olarak, Batı Trakya'daki Müslüman Türklerin Vakıfları ile ilgili olarak 1091 sayılı ve 1981 tarihli "Batı Trakya'daki Müslüman Azınlığa Ait Vakıfların ve Bunların Servetlerinin Yönetimi ve Kullanılmasına Dair" yasa ile 1920 sayılı ve 1991 tarihli "Müslüman Din Görevlileri Hakkında" yasayı çıkarmıştır.

Görüldüğü gibi, AB üyesi Yunanistan'da Vakıflar ile Müftülükler konusunda iki ayrı yasa bulunmaktadır. Buna göre, AB üyesi olmak isteyen Türkiye tarafından da İstanbul Rum Ortodoks Vakıfları ile İstanbul Rum Başpiskoposluğu hakkında iki ayrı yasa çıkarılmalıdır. Ancak çıkarılacak olan yasanın adı "Patrikhane veya Patriklik" değil, İstanbul Gayri Müslim Başpiskoposluk Yasası olmalıdır. Bu iki yasanın da ayrıca AB üyesi Yunanistan'ın Batı Trakya'daki Müslüman Türklerin Vakıflar ve Müftülükler yasalarına paralel hükümler ihtiva etmesinde büyük fayda görülmektedir.

K a y n a k l a r

- CİN, T.:** Yunanistan'daki Müslüman Türk Azınlığın Din ve Vicdan Özgürlüğü Sorunu (Başmüftülük ve Müftülükler) Seçkin Yayınları, Ankara 2003.
- CİN, T.:** "İstanbul Rum Başpiskoposluğu İle Atina Başpiskoposunun Mücadeleleri ve Türkiye", İrfan Baştuğ Anısına Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 7, Özel Sayı 2005.
- KUKULİS, Th.:** Evropanyiki Enosi & İkumeniko Patriarhio (Avrupa Birliği ve Evrensel Patrikhane) 1991-2003, Kritiki Yaymevi, Atina 2004.
- KARİKOPULU, Hr.:** To diethnes kathestos tu İkumeniku Patriarhiu (Evrensel Patrikhanenin Uluslararası Hukuk Boyutu), Grigori Yayınları, Atina 1979.
- PAPATHOMAS, Arch. G.:** Le Patriarcat Oecumenique de Constantinople (compris la Politeia monastique du Mont Athos) dans l'Europe unie, ed. Epektasis, Komotini 1998.
- TROYİANU, S. N. - LEONTARİTU, V.:** Organosi ton Eklision ke diethnis shesis (Kilisenin Örgütlenişi ve Uluslararası İlişkiler), Ant. Sakkula Yayınları, Atina - Gümölcine 1997.
- VALAKU - THEODORUDİ, M.:** To Nomiko perigrama tu İkumeniku Patriarhiu sta plesia tis diethnus kinotitas (Uluslararası Camia Çerçevesinde Evrensel Patrikhanenin Hukuki Statüsünün Ana Hatları), Ant. Sakkula Yayınları, Atina - Selânik 2001.
- VALAKU - THEODORUDİ, M.:** Politikes ke sintagmatikes ptihes tu kathestotos ton Neon Horon (Yeni Ülkeler Statüsünün Siyasi ve Anayasal Boyutları), Epektasi Yayınları, Katerini 2003.
- VRUSTİ, Hr. D.:** "To paradokso tis iparksis ierodikaston stin Ellada tis Evropanyikis Enosis (Avrupa Birliği Üyesi Yunanistan'da Kutsal Yargıçların Varlığı Paradoksu)" FAKELOS TURKİAS (Türkiye Dosyası), Nea Politiki (Yeni Siyaset), Aylık Siyasi Dergi, Cilt I., Papazisi Yayınları, Atina Ekim 2005.
- Proodos Gazetesi, Rodos'ta Yunanca olarak yayınlanan sol ve PASOK yanlısı günlük, 3.500 tirajlı yerel bir gazetedir.
- Eleftherotipia Gazetesi: Atina'da Yunanca olarak yayınlanan sol eğilimli bir gazetedir.
- Eleftheros Tipos: Atina'da Yunanca olarak yayınlanan sağ eğilimli ve hükümet yanlısı bir gazetedir.

Rodiaki Gazetesi, Rodos'ta Yunanca yayınlanan sağ eğilimli, g¼nl¼k 4.000 tirajlı yerel bir gazetedir.

Apogevmatini Gazetesi, Atina'da Yunanca olarak yayınlanan sağ eğilimli ve h¼k¼met yanlısı bir gazetedir.

To Vima Gazetesi, Atina'da Yunanca olarak yayınlanan sol eğilimli ve PASOK yanlısı bir gazetedir.

Dimokratiki Gazetesi, Rodos'ta Yunanca olarak yayınlanan bağımsız, g¼nl¼k 2.800 tirajlı yerel bir gazetedir.

<http://www.diplomatia.gr/main.php?issueID&articleID=142>; Şubat – Mart 2004 Tarihli Diplomatia Dergisi.